Anvisning
Översättning

ID-2010076

23.12.2019

POL-2019-34669

Giltighetstid
1.1.2020–31.12.2024

Författningsgrund
Polisförvaltningslag (110/1992) 4 §
Polislag (872/2011)
Förundersökningslag (805/2011)
Tvångsmedelslag (806/2011)
Barnskyddslag (417/2007)
Lag om ordnande av utredningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn (1009/2008)

Ändrar/Upphäver
Anvisning 2020/2013/5071, 28.11.2013 Ett barn som målsägande och vittne i polisverksamhet och vid förundersökningar

Anvisning 2020/2013/5072, 28.11.2013 Samverkan mellan polisen, barnskyddsmyndigheterna och övriga myndigheter gällande anmälningsskyldigheten som avses i barnskyddslagen

Målgrupper
Polisen

Ett barn i polisverksamhet och vid förundersökningar

Innehåll

1 Inledning ... 3
1.1 Allmänt ... 3
1.2 Barn ... 3
1.3 Bemötande och behandling av ett barn ... 4
1.4 Barnet och polisens förebyggande verksamhet ... 8
1.5 Samarbetet mellan polisen och andra myndigheter, sammanslutningar och organisationer ... 10
1.6 Polispersonalens arbetsförmåga och arbetshandledning samt posttrauma-workshops ... 11
2 Barnskyddsanmälan ... 12
2.1 Allmänt ... 12
2.2 Polisens anmälningsskyldighet ... 12
2.3 Överlåtelse av uppgifter om barnskyddsanmälan till vårdnadshavare ... 13
2.4 Polisens skyldighet att göra en föregripande barnskyddsanmälan ... 14
2.5 Skyldigheten hos den som gjort observationer om ett barn att göra anmälan till barnskyddsmyndigheten ... 14
2.6 Skyldighet att anmäla brott mot barn till polisen ... 15

3 Centrala faktorer som ska beaktas vid förundersökning....16
3.1 Skyldighet att göra förundersökning....16
3.2 Förberedande utredning som polisen gör....17
3.3 Betydelsen av den första patrullens åtgärder och förberedande samtal med ett barn....17
3.4 Mottagning och registrering av en polisanmälan som gäller ett brott mot ett barn....18
3.5 Reglering som gäller ett barn som är målsägande....19
3.6 Ordnande av barnets intressebevakning....20
3.7 Biträdande av barnet vid förundersökning....22
3.8 Utredning av situationen för en ung person som är misstänkt för brott....22
4 Kriminaltekniska och somatiska undersökningar....23
4.1 Tidpunkten för undersökningen....23
4.2 Om ordnandet av undersökningar vid undersökningsenheter inom hälso- och sjukvården....25
4.3 Seri-modellen (sexualbrott) i Helsingfors och användningen av den....27
4.4 Seri-modellen och utvecklingen av samarbetet vid polisen....28
5 Användning av tvångsmedel för att säkerställa bevisning....28
5.1 Aktiv användning av tvångsmedel för att trygga utredningen....28
5.2 Den digitala världen....29
6 Om förhör....30
6.1 Allmänt....30
6.2 Förhör vid brott mot barn....30
6.3 Om förhör med barn....31
6.4 Ändamålsenliga förhörslokaler....32
6.5 Personer som har rätt att närvara vid förhör med barn....33
6.6 Upptagning av förhör med barn....34
6.7 Principen om hörande av parter (kontradiktoriska principen)....35
7 Om förundersökningsmaterialet....37
7.1 Avslutande utsaga....37
7.2 Sakkunnigutlåtande om förhör med ett barn....37
7.3 Ett sakkunnigutlåtande om brottsrekvisitsfaktorn (StraffL 20:6) ”är ägnad att skada barnets utveckling”....38
7.4 Sakkunnigutlåtande om de följder som orsakats ett barn....38
7.5 Avslutande av förundersökning....40
7.6 Förundersökningsmaterialets sekretess....40

1 Inledning

1.1 Allmänt

Denna anvisning handlar om omständigheter som polisen ska ta hänsyn till i fråga om barn i all polisverksamhet och vid förundersökningar. Anvisningen handlar även om samarbetet mellan polisen, andra myndigheter, organisationer och sammanslutningar och de rättigheter och skyldigheter som anknyter till detta samarbete i fråga om barn. Syftet med anvisningen är att förenhetliga bemötandet av minderåriga, dvs. barn under 18 år, i polisverksamheten. Anvisningen är avsedd att användas vid bemötande av barn oavsett i vilken ställning barnet är eller vad ärendet gäller. I anvisningen betonas omständigheter som anknyter till förundersökning, men principerna kan i stor utsträckning iakttas i alla situationer i vilka polisen möter ett barn. I anvisningen specificeras bemötandet av ett barn som brottsoffer, dvs. som målsägande, som brottsmisstänkt och som misstänkt för brottslig gärning. Barnet kan också ha en annan ställning, t.ex. vara vittne. Även då ska polisen i varje enskilt fall ta hänsyn till barnets bästa och rättigheter. I anvisningen behandlas särskilt myndigheternas samarbete inom barnskyddet och anmälningsskyldigheten i enlighet med barnskyddslagen. Anvisningen strävar också att beakta olika organisationer och sammanslutningar som verkar i ärenden som anknyter till barn.

1.2 Barn

En person som är yngre än 18 år betraktas definitionsmässigt som ett barn. En person som inte har fyllt 18 år ska vid förundersökning bemötas så som hans eller hennes ålder och utvecklingsnivå förutsätter (FöUL 4:7). Det ska särskilt ses till att undersökningsåtgärderna inte i onödan orsakar personen olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan omgivning som är viktig för honom eller henne.

Parter vid förundersökning är (FöUL 2:5):
1. målsäganden;
2. den som är misstänkt för brott;
3. andra personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av det.

Vid brott mot ett barn kan en vårdnadshavare, som på grund av förordnande av en intressebevakare inte kan föra talan har ställningen av en sådan annan person som nämns ovan. Bestämmelserna om parter i denna lag gäller i tillämpliga delar en parts vårdnadshavare eller intressebevakare och den som hör till ett lagstadgat organ för en juridisk person som är part eller i övrigt till dess ledning och är företrädare för den juridiska personen samt andra lagliga företrädare för en part.

Förundersökning görs vid behov även när en person som är yngre än 15 år misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning. En sådan situation föreligger bl.a. när:
- det utreds huruvida en person som fyllt 15 år varit delaktig i en gärning, varvid de omständigheter som ska utredas vid förundersökning (FöUL 1:2) utreds för varje misstänkt person.

- möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom gärningen och att verkställa skadestånd som betalas till målsäganden på målsägandens begäran utreds. Förundersökning kan göras även om målsäganden i ett målsägandebrott inte yrkat på straff (FöUL 3:4).
- förutsättningarna för verkställande av förverkandestraff utreds.
- Det är nödvändigt att göra förundersökning på grund av barnskyddsåtgärder som riktas till den misstänkte eller på grund av något annat utredningsbehov som anknyter till den misstänktas bästa.

De grunder som nämns ovan är parallella alternativ till varandra, vilket framgår av bestämmelsen.

1.3 Bemötande och behandling av ett barn

Barnets rättigheter bygger på FN:s konvention om barnets rättigheter

Konventionen godkändes år 1989 vid FN:s plenum och i Finland år 1991 (FördrS 59 och 60/1991).[1] Konventionen om barnets rättigheter är ett fördrag som ålägger avtalsstaterna skyldighet att respektera och iaktta barnets rättigheter som konventionen garanterar. Finland har harmoniserat sin lagstiftning så att den motsvarar åläggandena i denna konvention.

Om det inte finns någon säkerhet om en persons ålder och om det finns orsak att misstänka att personen är ett barn är polisen skyldig att anta att offret är ett barn. (Konventionen om barnets rättigheter, artikel 24.2). Detta innebär att om situationen är osäker, behandlas personen som ett barn tills annat bevisas.[2] En konkret situation av denna typ kan uppstå till exempel i fråga om människohandelsbrott. Det gäller också situationer i vilka det är svårt att utreda den målsägandes eller misstänktes identitet då pålitliga identitetsbevis saknas eller om det finns oklarheter i handlingarna.

På barnombudsmannens webbplats finns en lättläst broschyr om denna internationella konvention. [3] I den beskrivs rättigheter som ett barn har och som ska iakttas i myndighetsverksamhet:

1. Alla barn är jämlika, dvs. lika värda.
2. Ett barn har rätt till ett gott liv.
3. Barnets bästa kommer i första hand vid beslut om barnets angelägenheter.
4. Barnets åsikt ska utredas vid beslut om barnets angelägenheter.
5. Föräldrarna har det främsta ansvaret för barnets omvårdnad.

Förundersökningslagen

[1] Lag om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om barnets rättigheter (1129/1991) och förordning om ikraftträdande av konventionen om barnets rättigheter samt av lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen (1130/1991).

[2] Även om det inte finns sådana bestämmelser i förundersökningslagen, beaktas skyldigheten i enlighet med konventionen om barnets rättigheter på det sätt som konstateras i lagens förarbeten RP 66/2015 rd sid. 35.

[3] På samma webbplats finns en broschyr om konventionen som är avsedd för barn, se http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/

En person som inte har fyllt 18 år ska vid förundersökning bemötas så som hans eller hennes ålder och utvecklingsnivå förutsätter (FöUL 4:7). Det ska särskilt ses till att undersökningsåtgärderna inte i onödan orsakar personen olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan omgivning som är viktig för honom eller henne. En skyldighet med samma innehåll framgår av 6 § i Finlands grundlag och i artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter.

Undersökningsåtgärder som riktas mot personer som är yngre än 18 år ska i den omfattning det är möjligt ges till utredare som är särskilt förtrogna med denna uppgift. Detta betyder inte att alla undersökningsåtgärder som gäller ett brott mot ett barn ska ges till dessa utredare. Även andra som ingår i utredningsgruppen kan utföra andra undersökningsåtgärder, så att den med uppgiften särskilt förtrogna utredaren kan koncentrera sig på ärenden och uppgifter som förutsätter den expertis som utredaren har.

Vid undersökning av brott mot barn ska betydelsen av alla förundersökningsåtgärder beaktas då man arbetar för att utreda den materiella sanningen i brottmålet. Förhöret med barnet har en särställning, och inte heller vid de övriga förundersökningsåtgärderna får det förekomma försummelser som äventyrar utredningen av den materiella sanningen. Detta kan hända om man inte fäster tillräcklig uppmärksamhet vid genomförandet av de övriga förundersökningsåtgärderna. Utgångspunkten är att alla aktörer som har en anknytning till utredning av brott mot barn är sakkunniga, så att brister i förundersökningen inte begränsar bevisningsmaterialet i ärendet till någon del (HD 2004:60, punkt 33).

Vid behov ska polisen överlägga med läkare eller annan sakkunnig om huruvida det är möjligt att rikta undersökningsåtgärder till en person som är yngre än 18 år.

I fråga om ett barn som är misstänkt för brott ska bestämmelserna om utredningen av en ung person som är misstänkt för brott och den anmälningsskyldighet som de föreskriver efter att förundersökningen inletts. Målet är att ordna de stödåtgärder för barnet som anknyter till den påföljd som barnet förordnas. När ett barn är part vid förundersökning bygger regleringen bland annat på bestämmelserna i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen.

Polisen möter barn i uppdrag av många olika slag. Barnets rättigheter, som framförs i denna anvisning, gäller alla polisverksamhet även om anvisningen fokuserar på förundersökningen. I anslutning till mötet med ett barn kan det också bli aktuellt med handledning av brottsoffer och förlikning i brottmål (Polisstyrelsens anvisning POL-2018-41886).

Barnets välbefinnande ska alltid beaktas i polisens förebyggande verksamhet, vid förberedande utredning före förundersökning, vid förundersökning, i anslutning till allmän ordning och säkerhet, i olyckssituationer och särskilt vid hemlarm. Polisen ska alltid säkerställa att barnets situation och omständigheter är trygga och förenliga med barnets bästa även efter mötet.

Närrelations- och familjevåld är alltid ett hot mot barnets välbefinnande även om våldet inte skulle riktas mot barnet. Vid mötet med ett barn ska polisen vid sidan av fysiskt våld också fästa uppmärksamhet vid psykiskt våld, sexuellt utnyttjande och annan kränkande behandling samt vid försummelse av barnets utvecklingsbehov (emotionell, fysisk, kognitiv och social utveckling). Polisen är skyldig att iaktta brottsofferdirektivet (2012/29/EU).

Polisen ska ta hänsyn till barnet i all polisverksamhet, även om barnet inte är närvarande i den akuta situationen, t.ex. vid ett hemlarmuppdrag.

När ett barn är misstänkt för brott eller för brottslig gärning ska särskild hänsyn tas till mötet med barnet. Polisen är skyldig att iaktta barndirektivet (2016/800/EU).

De principer för mötet med ett barn som framgår av offer- och barndirektivet ska iakttas vid alla möten med barn. Regleringen i barndirektivet om den person som har föräldraansvar förutsätter att ett barn som är misstänkt för brott eller brottslig gärning har en vuxen närvarande som sörjer för att barnets rättigheter genomförs.

Barnskyddslagen

Barnskyddslagens syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd (BarnskL 1 §). Barnskyddsåtgärder anknyter ofta till ärenden som polisen behandlar. Det är viktigt att varje polis tar del av de centrala principerna för barnskyddets verksamhet, så att samarbetet mellan myndigheterna är så smidigt som möjligt. [4]

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (den s.k. Lanzarotekonventionen, 2011) [5]

Syftet med konventionen är att bekämpa sexuell exploatering och sexuella övergrepp mot barn. Förhör med barnet behandlas i artikel 35 i konventionen. Förhör med barnet ska ske utan dröjsmål och i lokaler som är avsedda och anpassade för detta ändamål. Förhör med barnet ska genomföras av yrkesmän som är utbildade för detta ändamål, och samma personer, om möjligt och där det är lämpligt, ska helst genomföra alla förhör med barnet. Antalet förhör ska vara så få som möjligt och barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller en vuxen som han eller hon har valt själv, såvida inte ett motiverat beslut har fattats om det motsatta beträffande den personen.

Europarådets riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende (2010) [6]

---

[4] Mer information om ämnet finns i handboken om barnskyddet (på finska), se https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja

[5] Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (den s.k. Lanzarotekonventionen, 88/2011), på webbsidan: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088 (på finska)

[6] Europarådets riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende (2010), på webben: https://rm.coe.int/16806a453d

I Europarådet riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende ges olika rekommendationer om hur rättsprocesser ordnas i enlighet med barnets bästa. I anvisningarna rekommenderas bland annat att barnets kontakter begränsas under rättsprocessen. Detta innebär att barnet inte behöver berätta samma berättelse för olika myndigheter många gånger efter varandra. Ju fler människor barnet möter under utredningen, desto mer stressande blir situationen, och barnet kan också uppleva att man inte tror på hens berättelse och att hen måste förbättra den, då den inte är tillräckligt bra. Detta kan få barnet att känna att processen inte är till någon nytta.

Intervju- och även väntrummen ska i en barnvänlig miljö ordnas i den mån det är möjligt och ändamålsenligt i enlighet med paragraf 62 i anvisningarna. Dessutom uppmuntras myndigheten att utreda möjligheterna att använda en barnvänlig miljö på det sätt som avses i paragraf 74.

Som en åtgärd föreslås grundandet av barnvänliga centra på vilka barn intervjuas och nödvändiga medicinska undersökningar utförs, och på vilka barn också får de terapeutiska tjänster som de behöver (jfr. Barnahus-projektet[7], som inleddes 3.6.2019).

Direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av brottsoffer (brottsofferdirektivet, 2012) [8]

Direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av brottsoffer ålägger myndigheten skyldighet att betrakta varje brottsoffers situation i ett bredare perspektiv.

Kontakterna med behöriga myndigheter bör underlättas så långt som möjligt, samtidigt som antalet onödiga kontakter med brottsoffret begränsas, till exempel genom att göra videoupptagningar av förhören och tillåta att dessa används under domstolsförfarandet (punkt 53).

Rättstillämparna bör ha tillgång till så många olika åtgärder som möjligt för att kunna förhindra att brottsoffren utsätts för obehag under domstolsförfarandet, i synnerhet till följd av visuell kontakt med förövaren, dennes familj, medhjälpare eller allmänheten. Därför bör medlemsstaterna uppmanas att, särskilt vad gäller domstolsbyggnader och polisstationer, införa genomförbara och praktiska åtgärder för att där kunna erbjuda brottsoffren sådana möjligheter som separata ingångar och väntrum. Dessutom bör medlemsstaterna i möjligaste mån planera de straffrättsliga förfarandena så att kontakter mellan brottsoffren och deras

[7] https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke (på finska)
[8] Mer information om direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av brottsoffer (2012) hittar du på justitieministeriet webbplats: https://oikeusministerio.fi/sv/brottsoffer

familjemedlemmar och förövaren undviks, till exempel genom att kalla brottsoffer och förövare vid olika tidpunkter.

För att brottsoffer ska erhålla adekvat omsorg, stöd och skydd bör offentliga verksamheter arbeta på ett samordnat sätt och bör involveras på samtliga administrativa nivåer, det vill säga på unionsnivå liksom på nationell, regional och lokal nivå (punkt 62 i direktivet). Brottsoffren bör få hjälp med att söka upp och kontakta behöriga myndigheter för att undvika upprepade hänvisningar. Medlemsstaterna bör överväga att utveckla ”enda åtkomstpunkter” eller ”kontaktpunkter” som hanterar offrens olika behov i samband med straffrättsliga förfaranden inklusive behovet att erhålla information, hjälp, stöd, skydd och ersättning.

Punkterna ovan talar för att satsningar på lokallösningarna och ett smidigt myndighetssamarbete är mycket väsentliga faktorer för alla brottsoffer. Även i detta direktiv nämns utvecklingen av ”enda kontaktpunkt”, som hänvisar bl.a. till verksamhet i enlighet med Barnahus-verksamheten.

1.4 Barnet och polisens förebyggande verksamhet

Polisens uppgifter meddelas i Polislagen. Enligt lagens första paragraf är polisens primära uppgift att trygga rätts- och samhällsordningen, trygga den nationella säkerheten, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Polisen ska upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningar och invånarna. Polisen ska dessutom sköta det internationella samarbete som hör till dess uppgifter.

Polisens strategi för förebyggande arbete 2019–2023 [9]

Polisens förebyggande arbete definieras på följande sätt: Med polisens förebyggande arbete avses systematiska och styrda åtgärder i syfte att förhindra brott, störningar som försämrar säkerheten och andra icke önskvärda händelser som påverkar trygghets- och säkerhetskänslan. Polisen samarbetar lösningsorienterat med olika myndigheter, organisationer och sammanslutningar. Den förebyggande verksamheten är kunskapsbaserad, och dess genomförande och resultat rapporteras regelbundet till myndigheterna, samarbetspartnerna och invånarna. Verksamhetens objekt definieras i strategin för polisens förebyggande verksamhet. En central anteckning är:

Bedriva verksamhet med barn och unga och deras föräldrar.

Barn och unga är blivande vuxna och grunden för deras förtroende för polisen byggs tidigt. De erfarenheter man haft av polisen i barndomen och ungdomen skapar grunden för attityderna mot polisen även som vuxen. Om polisen och de unga bara möts i situationer som för de unga är obehagliga och negativa kan det leda till misstro och en negativ attityd mot

[9] ENSKA – Polisens strategi för förebyggande arbete finns på webbsidan: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161344

polisen. Polisen behöver förstå de ungas språk men samtidigt bevara sin roll och status. Internationella undersökningar visar att de finländska ungas förtroende för polisen alltjämt är högt. Undersökningsresultaten speglar attityderna och åsikterna hos den stora välmående majoriteten. Samtidigt kan förtroendet för polisen bland unga som hör till minoritetsgrupper, såsom olika etniska och religiösa minoriteter samt sexuella minoriteter och könsminoriteter, ligga betydligt under den allmänna nivån. I glesbygden har det bildats små grupper av unga som till skillnad från sina föräldrar inte längre litar på polisen, och även unga som hör till eller stödjer våldsamma extremistgrupper upplever ofta polisen som en fiende. Föräldrarnas förtroende för eller misstro mot polisen och samhället i stort går ofta i arv till barnen, och genom verksamhet med föräldrarna kan man även stärka barnens och de ungas förtroende för polisen.

De strategiska riktlinjerna fastställs i strategin för polisens förebyggande verksamhet. En central anteckning är:

Polisen är närvarande och synlig bland de unga och samarbetar med föräldrarna och andra vuxna som är viktiga i de ungas liv.

Genom den förebyggande verksamheten ser man till att polisen möter de unga även i positiva sammanhang som stärker de ungas förtroende för polisen. Polisen möter de unga i samarbete med andra myndigheter, organisationer och sammanslutningar. Polisen deltar planmässigt i till exempel idrottsevenemang och andra sammankomster för unga. Polisen ser till att det inte uppstår förorter där polisen i praktiken aldrig syns till. Kontakten mellan polisen och de unga upprätthålls också utanför stadskärnorna. Polisens aktivitet i sociala medier stödjer polisens närvaro och sänker tröskeln för att ta kontakt. Polisen tar sig dit de unga är.

Ankarverksamhet

Ankarverksamheten har som mål att ingripa i unga personers brottsspiral i ett
tidigt skede. Unga som visar symtom genom att begå brott blir ofta offer för brott även själva. Med ankarverksamhet avses multiprofessionellt samarbete för att främja välbefinnande och förebygga kriminalitet hos barn och unga under 18 år. Dessutom strävar Ankar efter att förebygga våldsam radikalism och extremism utan åldersgränser. Ankarverksamheten genomförs i multiprofessionella grupper. I grupperna kan medverka företrädare för polisen, socialarbetet, hälso- och sjukvården, ungdomsarbetet och skolväsendet.

Ankarverksamheten har till uppgift att erbjuda unga och den ungas familj individuellt och helhetsmässigt stöd i det tidiga skedet samt att vid behov hänvisa dem till vård, tjänster och stöd hos andra sakkunniga. Ankarverksamheten ordnas lokalt eller regionalt på så sätt att den tillgodoser områdets behov och särdrag, men bygger på gemensamma nationella verksamhetsprinciper och mål. Det multiprofessionella samarbetet bygger på gemensamt överenskomna, bestående strukturer. Ankarverksamheten har en central koppling till de styrda strukturerna inom polisens förebyggande arbete i varje polisinrättning.

Handboken för Ankarverksamhet [10]

Handboken för Ankarverksamheten bygger på information som tagits fram i ett forsknings- och utvecklingsprojekt. Handboken har utarbetats i samarbete av den nationella utvecklingsgruppen för ankarverksamheten, inrikesministeriet, polisstyrelsen och Östra Finland styrelse. Den har finansierats med stöd av europeiska Fonden för intern säkerhet.

Lockande (grooming o.d.) i de sociala medierna

Lockande av barn i sexuella syften, dvs. så kallad grooming, har lagts till strafflagen (StraffL 20:8 b §) år 2011. Det är viktigt att i strafflagen avses sådant lockande som ännu inte uppfyller rekvisiten för sexuellt utnyttjande av barn (StraffL 20:6 §), dvs. gärningen är ännu inte klart sexuell. Om en vuxen pratar om sexuella frågor med ett barn eller föreslår sådant för ett barn uppfylls rekvisiten för sexuellt utnyttjande av barn nästan alltid direkt.

1.5 Samarbetet mellan polisen och andra myndigheter, sammanslutningar och organisationer

Polisen ska samarbeta med andra myndigheter. Polisen ska inte betrakta samarbetet som ett störande element, utan som ett element som stödjer polisens arbete. Polisen ska avtala om samarbetet och om de partner som deltar i det lokalt.

I ärenden som gäller ett barn finns det olika former av samarbete och gemensam verksamhet som genomförs vid polisen i enlighet med riktlinjerna för resultatstyrningen bland annat inom ramen för de ledda och styrda strukturerna för den förebyggande verksamheten och genom ankarverksamheten. När samarbete inleds med olika instanser gäller det att utnyttja och utveckla dessa färdiga modeller och att samtidigt sträva efter att också utveckla strukturerna på så sätt att olika aktörer vid sidan av samarbetet också skulle kunna arbeta tillsammans konkret (jfr. ankarverksamheten).

Polisinrättningarna ska sköta om att de har fungerande och ledda strukturer för polisverksamhet och förundersökning som gäller barn och för myndigheternas samverkan inom barnskyddet. För att säkerställa denna helhet ska polisinrättningarna avtala om de praktiska åtgärder som anknyter till anmälningsförfarandet tillsammans med städernas och kommunernas barnskyddsmyndigheter. Målet är att säkerställa att utredningen av ett brott mot ett barn eller en annan nödvändig åtgärd för polisens del alltid inleds utan obefogat dröjsmål.

Vålds- och sexualbrott mot barn utgör alltid krävande förundersökning, vilket innebär att utredningen i princip bör utföras av ett arbetslag eller genom arbete i par. I det här arbetet är det nödvändigt att polisen har myndighetssamarbete

[10] Handboken för Ankarverksamhet (på finska) på webbplatsen:
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161483

med rättspsykiatriska enheten för barn och unga och med rättspsykologiska enheten. [11]

Dessutom är det nödvändigt att i anslutning till utredningen av dessa brott utbyta information med socialmyndigheten inom ramen för bestämmelserna om informationsutbyte, så att alla parter är förtrogna om de omständigheter som påverkar ärendehelheten. [12]

Det är nödvändigt att polisen och åklagaren samarbetar i fråga om brott där ett barn är part eller vittne. Polisstyrelsen har utfärdat en separat anvisning om detta ([13]POL-2018-50758). I anvisningen beskrivs förfarandena inom polisens och åklagarens samarbete bl.a. i fråga om förundersökningen av brottsmisstankar som riktas mot barn. I anvisningen kan finnas flera grunder som föreskriver att förundersökningssamarbete ska inledas. Dessutom finns det särskilda föreskrifter om att anmälan ska göras i situationer i vilka det brott som utreds anknyter till ett våldsbrott, sexualbrott eller ett annat brott som i betydande omfattning kränker barnets rättigheter och som riktats mot ett barn och som är allvarligare än ringa.

Polisen samarbetar med hälso- och sjukvården, och till exempel olika somatiska undersökningar och utlåtanden om dem utgör viktig skriftlig bevisning också vid utredningen av brott mot barn. För att säkerställa denna bevisning ska lokala överenskommelser om samarbete ingås. På hälso- och sjukvårdens webbplatser finns aktuell information som kan utnyttjas också vid de lokala överenskommelserna. [14]

När ett barn är part eller vittne i ett brottmål ska polisen också samarbeta med Brottsofferjouren (RIKU). RIKU producerar stödtjänster för offer för alla brottsoffer och närstående till offer, vilket framgår av anvisningen som gäller detta ämnesområde.[15] RIKU:s roll har förändrats och blivit mångsidigare, vilket kan konstateras på dess webbplats.[16]

1.6 Polispersonalens arbetsförmåga och arbetshandledning samt posttrauma-workshops

Polisinrättningarna och polisenheterna ska i anknytning till mentalt tunga arbetsuppdrag sörja för sina anställdas välbefinnande i arbetet och arbetsförmåga samt beakta sakhelheten även i samband med företagshälsovården och för de anställda ordna nödvändig arbetshandledning, debriefingsamtal samt efter behov hänvisa dessa till posttrauma-workshops eller annat nödvändigt stöd.

Personalens arbetsförmåga vid utredningen av brott som gäller barn kan bäst befrämjas genom att iaktta vissa verksamhetsmodeller. Det stödjer personalens arbetsförmåga när brott som riktas mot barn utförs som lagarbete eller, i fråga om förhör med ett enskilt barn, i par. Det är nödvändigt

---

[11] Internetsida, https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja
[12] Se lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 18 §.
[13]Polisstyrelsens anvisning POL-2018-50758 Straffrättsliga ärenden som anmäls till åklagaren, anmälningsförfarandet och åklagarens åtgärder
[14] Webbsida, https://www.valvira.fi/terveydenhuolto
[15] Hänvisning av brottsoffer och medling i brottmål POL-2018-41886.
[16] Webbplats, https://www.riku.fi/fi/etusivu/

att ordna arbetshandledning för dem som utreder brott mot barn. Utredningen av brott av detta slag är särskilt belastande, och därför är det nödvändigt att personalen regelbundet får arbetshandledning. Polisinrättningarna och polisenheterna ska sköta om den regelbundna arbetshandledningen som behövs.

2 Barnskyddsanmälan

2.1 Allmänt

Barnskyddslagens syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd. Anmälningsskyldigheten i enlighet med barnskyddslagen gäller också polisen.

Polisinrättningarna ska skapa strukturerade samarbetsnätverk med barnskyddsmyndigheterna och föra en aktiv dialog om ämnesområdet för att stödja det praktiska arbetet.

Innehållet av 25 § och 25 d § i barnskyddslagen (417/2007), som handlar om anmälningsskyldigheten, iakttas i enlighet med etablerad tillämpningspraxis. Polisen ska göra sig förtrogen med lagstiftningen om inledandet av en klientrelation med barnskyddet (BarnskL 5 kap.) till den grad att polisen förstår de åtgärder som klientrelationen hos barnskyddet innebär. Detta betyder bl.a. att polisen ska förstå när det är aktuellt med brådskande omplacering av barn och andra dylika åtgärder.

2.2 Polisens anmälningsskyldighet

Polisen är skyldig att göra anmälan till en anställd inom socialväsendets barnskydd om att ett barn eventuellt behöver barnskydd (BarnskL 25 §). Polismän är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna utan dröjsmål göra anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Sådana situationer är till exempel:

- Ett barn är målsägande i ett brottmål.
- Ett barn är misstänkt för ett brott, och barnet hade fyllt 15 år men inte 18 år när brottet begicks.
- Ett barn är misstänkt för ett brott, och barnet hade inte fyllt 15 år när brottet begicks.[17]

En barnskyddsanmälan ska göras med framförhållning. Anmälan behöver inte göras om det är fullkomligt säkert att barnet inte behöver barnskydd. Vid denna bedömning kan avgörandet inte göras på den grund att personen (t.ex. vårdnadshavaren) är förtroendeväckande. Utgångspunkten är att polisen inte alltid kan med fullkomlig säkerhet veta hur det verkligen är och därför görs en barnskyddsanmälan i alla sådana akuta situationer som

[17]Då är det särskilt fråga om en situation där förundersökningen görs för att utreda behovet av barnskyddsåtgärder som riktas till ett barn som misstänks för brottslig gärning. Denna fråga behandlas mer ingående nedan i punkt 6 Om förhör.

nämns ovan. Det är rekommenderat att konsultera barnskyddsmyndigheterna, och förfarandena ska avtalas lokalt.

Anmälan ska göras i alla situationer i vilka polisen får kännedom om eventuellt behov av barnskydd och förutsättningarna för anmälan uppfylls. En sådan situation är till exempel familjens interna besöksförbudsprocess, som föranlett polisens uppdrag. Barnskyddsanmälan görs också om barnen sover eller är frånvarande vid tidpunkten för händelsen (t.ex. hemlarmuppdrag).

Polisen ska säkerställa att en barnskyddsanmälan görs. Om det avtalats lokalt att barnskyddsanmälan görs muntligen gäller det också att komma överens om hur anmälan dokumenteras och hur rättssäkerheten genomförs. Det är svårt att verifiera en muntlig anmälan i efterhand och därför rekommenderas att en barnskyddsanmälan alltid bekräftas skriftligen efter den muntliga anmälan. I datasystemen och förundersökningsprotokollet görs en påkallad anteckning om att barnskyddsanmälan gjorts.

Till anmälan kan fogas fotografier och videomaterial o.d. Detta är nödvändigt i en situation där omständigheter som äventyrar barnets omvårdnad, behov av omsorg eller utveckling kan verifieras med bilder. I anslutning till materialet och dokumenteringen (bl.a. fotografier) ska materialets sekretess beaktas. Det är fråga om sekretessbelagda uppgifter i enlighet med 24.1 § 26 punkten och/eller 32 punkten i offentlighetslagen. Barnskyddsanmälan görs i anslutning till alla fall, även om polisen eller en myndighet redan gjort en anmälan och ärendet är känt.

Det kan också bli aktuellt med att göra barnskyddsanmälan i ett ärende som gäller ett barn inom polisens tillståndstjänster. Till exempel ett barns passansökan kan i vissa ärenden som gäller barnets vårdnadshavarrelationer förutsätta ett utlåtande av socialmyndigheterna. Det kan framgå i ärendet att barnet kan vara föremål för en tvist om barnets omvårdnad eller liknande. I sådana ska polisen konsultera barnskyddsmyndigheterna med framförhållning.

Socialarbetaren bedömer de fortsatta åtgärder som behövs för att trygga barnets bästa. Polisen ska ha regelbundet samarbete med olika myndigheter inom ramen för lagstiftningen samt föra en fortlöpande professionell dialog på ett allmänt plan. Sådan dialog ska också föras i enskilda fall för att trygga bästa möjliga slutresultat och barnets bästa.

2.3 Överlåtelse av uppgifter om barnskyddsanmälan till vårdnadshavare

Barnets vårdnadshavare underrättas om att barnskyddsanmälan gjorts i enlighet med de förfaranden som överenskommits lokalt. Förpliktande lagstiftning ålägger barnskyddsmyndigheten att underrätta barnets vårdnadshavare om saken, om inte behovet att senarelägga underrättelsen beaktas. Polisen ska alltid säkerställa att utredningen inte äventyras i situationer i vilka en vårdnadshavare eller annan närstående är misstänkt för brott. Detta förutsätter intensivt samarbete och dialog samt förfaranden som överenskommits på förhand.

2.4 Polisens skyldighet att göra en föregripande barnskyddsanmälan

En föregripande barnskyddsanmälan görs innan ett barn har fötts. Polisen är skyldig att utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en föregripande barnskyddsanmälan om det finns grundad anledning att misstänka att ett ofött barn omedelbart efter sin födelse kommer att behöva stödåtgärder inom barnskyddet.

En föregripande barnskyddsanmälan ska göras om polisen påträffar en gravid kvinna som är påverkad av alkohol, droger eller andra ämnen. En sådan situation kan föreligga om den gravida kvinnan i övrigt är i ett sådant skick att det barn som ska födas behöver stödåtgärder inom barnskyddet omedelbart efter att det fötts.

I brådskande fall ska den jourhavande socialmyndigheten utan dröjsmål bedöma behovet av socialtjänster hos de personer som den föregripande barnskyddsanmälan gäller. Eftersom ärendet är brådskande, ska socialmyndigheten informeras om situationen i brådskande ordning. Om informationen lämnas till exempel på morgonen efter händelser som skett på natten är det redan för sent, och det är inte längre möjligt för socialmyndigheten att vidta brådskande åtgärder. Därför ska den jourhavande socialmyndigheten utan dröjsmål informeras om situationen redan från händelseplatsen.

I samarbete med en socialarbetare inom barnskyddet är det också möjligt att bedöma de sociala tjänster som behövs omedelbart efter barnets födelse. Ett barnskyddsärende aktualiseras och en klientrelation inom barnskyddet inleds dock först efter barnets födelse. Socialmyndigheten kan i samarbete med den gravida kvinnan bedöma eventuella stödåtgärder under graviditeten, så att det eventuellt inte är nödvändigt att inleda en klientrelation inom barnskyddet.

2.5 Skyldigheten hos den som gjort observationer om ett barn att göra anmälan till barnskyddsmyndigheten

Skyldigheten att göra barnskyddsanmälan är omfattande. Utöver polisen är också många andra instanser skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna utan dröjsmål göra anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Följande instanser har också anmälningsskyldighet:

- social- och hälsovården, undervisningsväsendet, ungdomsväsendet,
- polisväsendet, Brottspåföljdsmyndigheten, brand- och räddningsväsendet,
- en producent av socialservice eller hälso- och sjukvårdstjänster,
- en undervisnings- eller utbildningsanordnare,
- en församling eller något annat religiöst samfund,
- en förläggning eller flyktingsluss som avses i 3 § i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel,
- ett familjegrupphem eller någon annan bostadsenhet som avses i 28 § i lagen om främjande av integration,

- en enhet som bedriver nödcentralsverksamhet eller
- en enhet som ordnar morgon- eller eftermiddagsverksamhet för skolelever

Anmälningsskyldiga är de som är anställda eller innehar ett förtroendeuppdrag hos någon av följande aktörer, eller som utför motsvarande uppgifter i ett uppdragsförhållande eller som självständig yrkesutövare, samt alla yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården.

Även andra personer än de som avses ovan kan göra en sådan anmälan utan hinder av de sekretessbestämmelser som eventuellt gäller dem. Dessa andra personer kan själva överväga om de gör anmälan eller inte. De är inte skyldiga att göra anmälan på samma sätt som polisen och de instanser som avses ovan.

2.6 Skyldighet att anmäla brott mot barn till polisen

De personer som är skyldiga att göra barnskyddsanmälan (BarnskL 25.1 §) är skyldiga att trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som de har fått kännedom om i sin uppgift har skäl att misstänka att ett barn utsatts för ett brott (BarnskL 25.3 §). Anmälningsskyldigheten gäller inte alla brott, utan följande brott mot barn:

- sexualbrott (StraffL 20 kap.)
- ett barn har utsatts för ett brott mot liv och hälsa (StraffL 21 kap.) för vilket maximistraffet är minst två år fängelse.

Vid brottsmisstankar som gäller barn ska barnskyddsmyndigheterna och de instanser som är skyldiga att göra anmälan ha en låg anmälningströskel. Brottsmisstankar och anmälningar ska betraktas med allvar. Ett barn kan utsättas för våld i alla samhälleliga och sociala klasser, och en berättelse av en förälder som verkar trovärdig får inte leda till att barnets rätt att bli hörd i saken åsidosätts. Barnets grundläggande och mänskliga rättighet till personlig integritet är naturligtvis viktigare än till exempel föräldern samhällsställning.

Vid utredningen av ett misstänkt brott ska oskyldighetspresumtionen och andra dylika synpunkter som tryggar den misstänktas rättigheter beaktas. Sådant skydd ger också förundersöknings- och åtalsprövningssekretessen, som regleras i offentlighetslagen, och den övriga regleringen av sekretessen i offentlighetslagen.

När det råder misstanke om att ett barn blivit utsatt för våld, och när det råder misstanke om att förövaren är en familjemedlem eller en annan närstående, görs alltid en barnskyddsanmälan. När situationen bedöms ska man ta hänsyn till att våld kan förekomma i många olika former (våldet kan vara fysiskt, sexuellt, psykiskt eller på annat sätt kränkande osv.). Vid behov är det också möjligt att konsultera barnskyddsmyndigheten eller be att barnskyddsmyndigheten kommer till platsen.

Barnskyddsanmälan görs också när ett barn har att göra med polisen till exempel med anknytning till störande beteende, alkohol eller droger, eller om barnet misstänks ha begått ett brott. Detta ska också beaktas i fråga om

personer som är yngre än 15 år eftersom det är möjligt att utföra undersökning av brottslig gärning för att utreda om det finns behov av barnskyddsåtgärder för den misstänkte (FöUL 3:5 §).

3 Centrala faktorer som ska beaktas vid förundersökning

3.1 Skyldighet att göra förundersökning

När ett barn är part i ett brottmål ska förundersöknings- och tvångsmedelsåtgärder inledas utan dröjsmål. Lagstiftningsmässigt gäller denna skyldighet endast ett barn som är misstänkt (FöUL 3:11), men synpunkter som bygger på de grundläggande och mänskliga rättigheterna förutsätter att ett barn som är målsägande bemöts jämlikt. Dessutom ska utredningsledaren sköta om att en sådan anmälan till åklagaren som förundersökningslagen föreskriver görs snarast möjligt.

Eftersom barnets berättelse ofta är den centrala eller till och med den enda bevisningen vid brottsmisstankar som riktas mot barnet, ska förundersökningsåtgärderna alltid vidtas utan dröjsmål. Om barnet hörs efter att en lång tid gått sedan den misstänkta händelsen, kan dröjsmålet försämra kvaliteten och tillförlitligheten av barnets berättelse. Detta gäller ett barns berättelse oberoende av vilken ställning barnet har i förundersökningen.

I en situation där det föreligger en intressekonflikt mellan barnet och en part som för barnets talan är det nödvändigt att snabbt förordna en intressebevakare för förundersökningen i syfte att utse en part som för barnets talan (FöUL 4:8). Detta gäller ett barn både som målsägande och som misstänkt.

Våldsbrott mot barn hör under allmänt åtal, med undantag av vållande av personskada. Allmän åklagare får väcka åtal för lindrig misshandel om gärningen har riktat sig mot en person som är yngre än aderton år (StraffL 21:16).

Även lindrig misshandel av ett barn hör under allmänt åtal. Även i fråga om dessa brott ska polisen göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. När ett barn är målsägande i ett brott ska det observeras att ett brott som hör under allmänt åtal leder till att förundersökning inleds oberoende av målsägandens eller vårdnadshavarens åsikt.

Polisen kan konsultera de rättspsykiatriska/rättspsykologiska enheterna för barn och unga med hjälp av både muntliga och skriftliga ställningstaganden. Polisen kan be att dessa instanser på förhand bedömer om barnet kan höras vid förundersökning på grund av en omständighet som gäller barnets ålder, utvecklingsnivå eller psykiska tillstånd. Det kan också bli aktuellt med att i multiprofessionellt samarbete bedöma barnets behov eller möjlighet att bli hört vid förundersökning på grund av symtom som barnet uppvisar, barnets sexuella beteende eller barnets berättelser som uppkommit i växelverkan med vuxna. Utöver personlig konsultation kan man också i samarbete ordna så kallade screeningmöten, där deltagarna på en gång multiprofessionellt bedömer

flera misstankar om brott som gäller barn och de åtgärder som de förutsätter i ett förundersöknings-, hälsovårds- och barnskyddsmässigt perspektiv.

3.2 Förberedande utredning som polisen gör

Det kan vara nödvändigt att göra en förberedande utredning innan förundersökning inleds. Då ska förundersökningsmyndigheten vid behov utreda omständigheterna i samband med en misstanke om brott särskilt så att ingen grundlöst behandlas som misstänkt för brott och så att ett beslut om att inte göra förundersökning kan fattas, om ärendet kräver det.[18] I fråga om de åtgärder som vidtas innan förundersökningen inleds iakttas bestämmelserna i förundersökningslagen i tillämpliga delar.

Under den förberedande utredningen utreder förundersökningsmyndigheten omständigheter som anknyter till en brottsmisstanke. Om förundersökningströskeln överskrids, registreras en polisanmälan om ärendet. Innan brottsmisstanken säkerställs samtalar polisen med olika parter för att skapa en lägesbild. När lägesbilden skapas har den ännu inte blivit klar vilken ställning den tilltalade personen har, och kriterierna för misstanke om brott har ännu inte överskridits. När det blivit klart vilken ställning den tilltalade har, ordnas förberedande samtal med personen. Då är det också nödvändigt att göra de anmälningar som den förhördas ställning förutsätter. Utredning av brott mot barn är särskild utredning med tanke på att det inte är möjligt att föra olika samtal för att klargöra lägesbilden. Detta är inte möjligt på grund av den specialreglering som gäller förhör med barn. Situationens särskilda karaktär förutsätter att de bestämmelserna om formaliteterna iakttas i syfte att säkerställa bevisningen.

Det är inte heller möjligt att göra förhör under den förberedande utredningen, utan förhör ska göras i enlighet med föreskrifterna i kap. 6 och 7 i förundersökningslagen eftersom förhör vid förundersökning förutsätter att en polisanmälan registrerats i ärendet. För att säkerställa brottsmisstanken ska andra utredningsåtgärder vidtas, så att det blir säkert att kriterierna för ”det finns anledning att misstänka” uppfylls. Det gäller att observera att kriterierna för inledande av förundersökning är mycket låga.

Det är inte möjligt att använda tvångsmedel om förundersökning inte inletts. Förutsättningen för användning av tvångsmedel är brottsmisstanke, dvs. att det finns anledning att misstänka brott. När ett ärende är under förberedande utredning har kriterierna för brottsmisstanke (det finns anledning att misstänka brott) inte uppfyllts. Därför är det inte möjligt att använda tvångsmedel.

3.3 Betydelsen av den första patrullens åtgärder och förberedande samtal med ett barn

Den första patrullens kunnande, åtgärder och dokumentering har avgörande betydelse för utredningen av dessa brott. Definitionsmässigt för den första patrullen det förberedande samtalet också med ett barn. Det är viktigt att

[18] Sådana avgöranden är avgörande om att inte göra förundersökning och att förundersökning läggs ned (FöUL 3:9,1) eller begränsning av förundersökning (FöUL 3:10,1).

omedelbart få in barnets berättelse i situationen. Polisen förhåller sig intresserat och neutralt till barnets berättelse, och polisen uppmuntrar barnet att berätta. Denna upplevelse uppmuntrar barnet att prata om saken också senare vid förundersökningen. Barnet ska aldrig förbjudas att berätta.[19]

Den första patrullen för samtalet på sedvanligt sätt, men naturligtvis under beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå. Polisen får dock inte ”hjälpa” barnet att producera berättelsen på så sätt att polisen sätter ord på händelserna i stället för barnet. Dessutom ska samtalet med barnet spelas in med tillgänglig teknisk utrustning, eller så ska patrullen minst göra exakta och omsorgsfulla anteckningar om det. Det är inte tillåtet att använda ledande frågor i samtalet, utan polisen ska endast använda öppna frågor och sträva efter att dokumentera barnets fria berättelse och de frågor som ställs barnet. Samtalet med barnet görs i den akuta situationen även om den part som normalt för barnets talan är förhindrad att föra barnets talan på grund av intressekonflikt.

3.4 Mottagning och registrering av en polisanmälan som gäller ett brott mot ett barn

Polisen kan få kännedom om en brottsmisstanke som gäller ett barn på olika sätt. I allmänhet är det vårdnadshavare eller social- och hälsovårdsmyndigheterna som gör anmälan. Ett barn kan också komma själv till polisen för att anmäla ett brott. Då registreras barnet som den som lämnar anmälan, inte till exempel barnets ledsagare. Polisen kan också få kännedom om brottsmisstanke i de sociala medierna. Då ska särskild uppmärksamhet fästas vid säkerställandet av identiteten.

Polisen ska alltid registrera en polisanmälan om en brottsmisstanke som gäller ett barn. Barnet ska förhöras av en utredare som är utbildad för och specialiserad på uppgiften. Polisen ska alltid för den som lämnar anmälan – särskilt om personen är ett barn – ordna omständigheter som är ägnade att skapa en atmosfär av förtroende, så att den som lämnar anmälan har möjlighet att utan störningar berätta om det som hänt så snart som möjligt efter händelsen. Det förberedande samtalet ska dokumenteras med upptagningsteknik i den omfattning det är möjligt.

Vid samtalet ska samma regler iakttas som vid förhör med barn. I en anmälningssituation av detta slag ska den första patrullen i den omfattning det är möjligt samtala med barnet på det sätt som beskrivs i punkt 6 Om förhör. Polisen ska uppmuntra ett barn eller en ung person att berätta så självständigt som möjligt genom att ställa öppna frågor. Vid samtalet ska polisen i en tillräckligt ingående och bred omfattning försöka ta reda på olika detaljer om händelsen, den misstänkta förövaren, händelseplatsen, händelsetiden osv.

[19] Tidigare var det förbjudet för den första patrullen att samtala med ett barn, men polisen har strävat att komma från denna verksamhetsmodell från och med år 2014. Orsaken till denna förändring är att barn ofta lät bli att prata senare, om de tidigare blivit förbjudna att prata. Detta gäller samtal med ett barn oberoende av vilken ställning barnet har i förundersökningen.

Genom barndirektivet har många förändringar i förfarandena i brottsprocessen där den misstänkta är yngre än 18 år.[20] Bestämmelserna i förundersökningslagen om förundersökningsmyndighetens skyldighet att informera en minderårig misstänkt om personens rättigheter mer ingående har kompletterats.

En brottsmisstänkt person som är yngre än 18 ska utöver de allmänt definierade (FöUL 4:15,1) rättigheterna utan dröjsmål i den omfattning det är möjligt underrättas om de följande skedena i behandlingen av ärendet och om vilken roll de myndigheter som deltar i behandlingen av ärendet har. Den misstänkta ska också underrättas om att personens vårdnadshavare, intressebevakare eller lagliga företrädare underrättas om den misstänktas rättigheter och om att den misstänktas vårdnadshavare, intressebevakare eller lagliga företrädare har rätt att närvara vid förhör på det sätt som föreskrivs i förundersökningslagen (FöUL 7:14). En brottsmisstänkt som är yngre än 18 år ska ytterligare underrättas om att överlåtelse av uppgift från en bild- eller ljudupptagning kan begränsas för att skydda den misstänktes integritet på det sätt som föreskrivs i förundersökningslagen (FöUL 9:7, 2) och i lagen om offentlighet vid rättegång (13.2 §, 370/2007) samt om att ärendet under vissa förutsättningar kan behandlas i domstol utan allmänhetens närvaro (lagen om offentlighet vid rättegång 15.5 §).

3.5 Reglering som gäller ett barn som är målsägande

Förundersökningsmyndigheten ska utan ogrundat dröjsmål pröva om målsäganden behöver särskilt skydd vid handläggningen av målet vid förundersökning eller rättegång samt om särskilda åtgärder som gäller målsäganden är nödvändiga vid förhör eller senare vid rättegång (FöUL 11:9a). Vid bedömningen ska särskilt målsägandens personliga omständigheter och brottets karaktär beaktas. När bedömningen utförs, ska målsägandens uppfattning om åtgärdens nödvändighet beaktas.

Målsägandens behov av skydd ska alltid fastställas när en person som är yngre än 18 år är målsägande. När formuläret för fastställande av skyddsbehovet fylls i ska de punkter som gäller förande av talan beaktas på normalt sätt. Därför ska polisen ta hänsyn till åsikterna hos en målsägande som fyllt 15 år när behovet av skydd bedöms, eftersom denne har rätt att föra talan i ett ärende som gäller personen. Vid denna bedömning ska också tas hänsyn till om barnet endast är lite yngre än 15 år och har fyllt 15 år då det eventuella tingsrättsskedet inleds. I dessa situationer ska man på video fråga barnet vad hen anser om personligt hörande vid förhandlingen i tingsrätten. Som målsägande i ett sexualbrott har hen rätt att välja huruvida hen blir hörd personligen. Det är också möjligt att använda upptagning om barnet är 15–17 år och behöver särskilt skydd, speciellt under beaktande av barnets personliga omständigheter och

[20] Ändringarna gällde förundersökningslagen, tvångsmedelslagen, lagen om rättegång i brottmål, lagen om utredning av unga brottsmisstänktas situation, häktningslagen, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen samt lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen. Med de föreslagna förändringarna skulle direktiv 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden sättas i verkställighet.

brottets karaktär. I vissa situationer kan dessa förutsättningar också vara överlappande.

Anvisningar om detta behov av särskilt skydd finns i anvisningen Hänvisning av brottsoffer och medling i brottmål (POL-2018 - 41886).

Målsäganden ska ges en skriftlig bekräftelse med anledning av dennes polisanmälan. I bekräftelsen ska ingå grundläggande uppgifter om anmälan och om det brott eller den händelse som anmälts (FöUL 3:1). Denna skyldighet gäller också brott mot barn. Den som tar emot bekräftelsen är den part som för barnets talan i brottmålet i fråga.

3.6 Ordnande av barnets intressebevakning

Vid förundersökning är det barnets intressebevakare som för barnets talan, då barnet är yngre än 15 år. Barnets intressebevakare är vårdnadshavaren, en annan laglig företrädare eller en intressebevakare som domstolen förordnat.

En omyndig som har fyllt 15 år får vid sidan av intressebevakaren föra sin talan i mål som angår hans eller hennes person (Rättegångsbalken 12:1).

Det är i regel föräldrarna som för talan för ett omyndigt barn, om inte domstolen skiljt föräldern från vårdnaden om barnet. Om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet är de båda berättigade att föra barnets talan oberoende av hos vilken av föräldrarna barnet bor, om föräldrarna är skilda. Om endast en av föräldrarna är barnets vårdnadshavare (så kallad ensam vårdnadshavare), för föräldern barnets talan även i brottmål. Vårdnadshavarnas ställning gentemot barnet ska regelmässigt säkerställas i befolkningsdatasystemet. Om en tvist om omvårdnaden är aktualiserad, iakttas i varje situation för förande av talan det domstolsbeslut, interimistiska förordnande eller fastställda avtal som gäller vid respektive tidpunkt.

Om någondera föräldern är brottsmisstänkt får ingen av föräldrarna verka som barnets intressebevakare och därigenom föra barnets talan i det aktuella ärendet. Bland annat i dessa fall förordnar domstolen barnet en intressebevakare för brottmålet (FöUL 4:8, Rättegångsbalken 12.1 och 12.2).

När det gäller en part som inte har fyllt 18 år ska domstolen förordna en intressebevakare för förundersökningen, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren, en intressebevakare eller någon annan laglig företrädare inte opartiskt kan bevaka partens intresse i ärendet och om det inte är klart onödigt att förordna en intressebevakare (FöUL 4:8). Undersökningsledaren ska vid behov hos domstolen ansöka om att en intressebevakare förordnas. Denna ansökan kan göras med hjälp av mallen för Kameleon-formuläret.

Även om en intressebevakares ställföreträdare förordnas att föra barnets talan, ändrar detta inte på föräldrarnas ställning som vårdnadshavare och därigenom som barnets lagliga företrädare. Föräldrarna har bara inte rätt att föra barnets talan i det aktuella ärendet. I egenskap av vårdnadshavare har

föräldern fortsättningsvis rätt att få underrättelse om förundersökning och om dess status. Då har föräldrarna ställningen som misstänkt eller annan part, beroende på situationen. Deras erhållande av information kan begränsas när grunder för begränsning av partsoffentlighet föreligger. Om en vårdnadshavare är misstänkt kan underrättelsen om brottmål flyttas, om lämnandet av uppgifterna kan äventyra utredningen av brottet.

När en vårdnadshavare har rätt att föra barnets talan ska vårdnadshavaren antecknas i polisens system och vid förhören som målsägandens företrädare. Vid förundersökning tillämpas bestämmelserna om parter (FöUL 2:5) på målsägandens företrädare (vårdnadshavare eller intressebevakare som förordnats i stället för vårdnadshavaren) till den del bestämmelserna är tillämpliga.

Även enligt rättegångsbalken kan en parts lagliga företrädare kallas till förhör enligt samma regler som föreskrivits för en part (Rättegångsbalken 17:64).

Om ett barns vårdnadshavare inte är berättigad att föra barnets talan och en intressebevakare har förordnats för barnet, kan vårdnadshavaren höras efter behov i bevisningssyfte. Detta gäller situationer i vilka vårdnadshavaren inte är misstänkt för det aktuella brottet. Då hörs vårdnadshavaren i egenskap av annan person vars rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av det. Vårdnadshavaren kan inte höras som vittne eftersom vårdnadshavaren är barnets lagliga företrädare även om hen inte för barnets talan i det aktuella brottmålet efter att en intressebevakares ställföreträdare utsetts för barnet (Rättegångsbalken 17:18). Om vårdnadshavaren definierades som vittne skulle vårdnadshavaren bli utomstående i målet, varvid vårdnadshavaren inte skulle ha rätt att få handlingar med stöd av sin ställning som part (FöUL 4:15) eller att vara närvarande vid förhandlingen i tingsrätten med undantag av sitt eget hörande (Rättegångsbalken 17:33a). Detta förfarande står i strid med vårdnadshavarens rättigheter.

Vårdnadshavaren till ett barn är inte berättigad att föra barnets talan om vårdnadshavaren är misstänkt för brott mot barn. Då hörs vårdnadshavaren i ställningen som misstänkt i detta brottmål.

Barnets intressebevakning ordnas redan i förundersökningens början innan barnet hörs, och intressebevakaren förhörs i målsägandes ställning i fråga om åtalsbegäran, straffyrkan och ersättningsyrkan.

Till intressebevakare kan förordnas en person som är lämplig för uppdraget och ger sitt samtycke. Vid prövning av lämpligheten ska bland annat beaktas den föreslagna intressebevakarens skicklighet och erfarenhet samt uppdragets art och omfattning. Målet är att till intressebevakare för ett barn förordnas en person som har barnskyddsutbildningsbakgrund och är förtrogen med intressebevakning i brottmål, och som kan sörja för barnets intressen under förundersökningen på bästa möjliga sätt. Detta verksamhetssätt i enlighet med Tandem-modellen behandlas mer ingående i anvisningen Hänvisning av brottsoffer och medling i brottmål POL-2018-41886.

När vårdnadshavaren till ett barn eller en person som är närstående till ett barn är misstänkt för ett brott mot barnet, kan det utöver brottsprocessen också inledas en barnskyddsprocess. För barnskyddsprocessen kan en intressebevakare från barnskyddet förordnas för barnet. I förfarandet enligt Tandem-modellen förordnas samma person eller en annan person som uppfyller de villkor som räknas upp ovan till intressebevakare i brottmålet. Ofta är det ändamålsenligt att samma intressebevakare företräder barnet både i barnskyddsprocessen och brottsprocessen. Intressebevakaren för barnskyddet har inte möjlighet att föra barnets talan i ett brottmål utan separat förordnande.

I brottmål behöver ett barn också ett rättegångsbiträde, och denna rätt har behandlats som en separat rätt. I Tandem-modellen skaffar intressebevakaren i brottmålet ett biträde för barnet och sköter barnets ärende tillsammans med denne. Ett intressebevakarförordnande gäller tills handläggningen av det brottmål upphör i fråga om vars förundersökning förordnandet har getts.

De kostnader som uppstår vid förordnandet av intressebevakare samt intressebevakarens arvode och kostnader ersätts av statens medel.

Då man söker en intressebevakare ska det för ändamålet utarbetade formuläret användas. Formuläret finns bland polisens Kameleon-formulär.

3.7 Biträdande av barnet vid förundersökning

Vid förundersökningen har en part rätt att anlita ett biträde som parten själv väljer (FöUL 4:10). Denna rätt gäller ett barn som är yngre än 18 år och som är målsägande eller misstänkt. Den som är misstänkt för brott ska underrättas om denna rättighet så som föreskrivs på allmän nivå i 4 kap. 16 och 17 § i förundersökningslagen.

Målsägandens rättigheter meddelas i 4 kap. 18 § i förundersökningslagen på allmän nivå, och föreskrifter om rätten att bli underrättad om frigivningen av en fånge eller häktad finns i 4 kap. 19 § i förundersökningslagen. Målsäganden ska innan hen blir hörd skriftligen underrättas om denna rättighet, om ärendet inte behandlas vid summarisk förundersökning.

Förundersökningsmyndigheten ska även i övrigt under beaktande av de omständigheter som förknippas med det brott som utreds, utredningen av brottet och parten sörja för att partens rätt att anlita ett biträde i verkligheten genomförs när parten önskar det eller när tryggandet av en rättvis rättegång förutsätter det. Denna utredningsskyldighet gäller ett barn som är målsägande eller misstänkt.

Barnets biträde utses av den instans som för barnets talan. Denna instans kan vara en vårdnadshavare som för barnets talan eller en intressebevakare som separat förordnats för brottmålet.

3.8 Utredning av situationen för en ung person som är misstänkt för brott

Då en ung person i åldern 15–20 år är misstänkt för ett brott ska inte bara förundersökningslagen utan även speciallagstiftning tillämpas, då den ungas

situation utreds inför åtalsprövning, bestämmande av påföljd och verkställighet av påföljd. Med påföljdsutredning avses bedömning av den unga för dessa myndighetsåtgärder.

Syftet med utredningen är att kartlägga den unga personens sociala situation och orsakerna till att han eller hon begick brottet samt att bedöma risken för att den unga personen gör sig skyldig till nya brott och möjligheterna att stödja honom eller henne i att leva ett brottsfritt liv.

Förundersökningsmyndigheten ska inom 14 dygn efter det att förundersökningen om en ung person har blivit klar anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning eller det i ärendet iakttas ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) eller militärt disciplinförfarande. Med denna anmälningsskyldighet tryggas att åklagaren får de uppgifter som behövs för att det ska vara möjligt att be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning. [21]

När en ung person misstänks medverka i sådan brottslig verksamhet där hemliga tvångsmedel riktas mot någon av de brottsmisstänkta och det finns särskilt vägande skäl att befara att förundersökningen äventyras, om den unga personen i samband med att påföljdsutredningen sammanställs får veta något om de hemliga tvångsmedlen, får utredningsledaren besluta att tidsfristen för anmälan som nämns ovan börjar löpa senast när förundersökningen om den brottsliga verksamheten i fråga blir klar.

4 Kriminaltekniska och somatiska undersökningar

4.1 Tidpunkten för undersökningen

Utredningen av en brottsmisstanke som gäller ett barn kan förutsätta snabb kriminalteknisk undersökning och/eller en rättsmedicinsk somatisk undersökning som utförs av en läkare eller rättsläkare. För att den somatiska undersökningen ska kunna göras utan dröjsmål rekommenderas det att polisen direkt konsulterar yrkesutbildad personal inom hälso- och sjukvården.

När undersökningarna bedöms gäller det att skilja på två olika saker: den rättsmedicinska provtagningen och den övriga somatiska undersökningen. Om det under jourtid inte är möjligt att få en specialiserad läkare att ta sexualbrottsprov (dvs. 3 dygn/72 h har redan gått), ska dock en extern undersökning göras med barnet för att dokumentera skador. Dessutom ska också blod- och urinprov tas om polisen bett om dem. Alla läkare torde

[21] När åklagaren fått kännedom om en ung persons brott ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet eller för flera brott som ska behandlas på en och samma gång. Begäran behöver dock inte sammanställas om den unga brottsmisstänkta är utländsk medborgare och personens stadigvarande bostad är i ett annat land än i Finland. Brottspåföljdsmyndigheten sammanställer utredningen tillsammans med dess samarbetspartner och ger den brottsmisstänkte tillfälle att bli hörd, om det inte finns grunder för att inte höra den misstänkta.

kunna göra en sådan undersökning. Det är viktigt att observera att fristen om 72 timmar kan orsaka att det är möjligt att undersökningar med barnet förvägras helt, om denna frist gått ut. Om tid för undersökningarna kan bokas först om några dagar (dvs. till s.k. elektiva undersökningar) finns risken att blåmärken och skador på huden hunnit blekna eller försvinna. Detta gäller också eventuell alkohol och eventuella droger i blodet. I de här situationerna kan det vara nödvändigt att spara de kläder som barnet bär på sig genast vid det första läkarbesöket, även om fristen om 72 timmar redan gått ut.

Om dessa approximativa frister iakttas alltför strängt, kan det leda till förlust av rättigheter. Även i Finland har DNA-fynd kunnat tas tillvara över fyra dygn efter händelsen, vilket talar för att fristen om 72 timmar i högre grad ska uppfattas som approximativ. I fråga om brott mot barn är det inte alltid möjligt att bestämma den exakta händelsetiden på grund av barnets tidsuppfattning, som fortfarande är under utveckling, eller på grund av utmaningar som gäller barnets verbala uttrycksförmåga.

Somatiska (medicinska) undersökningar med barn och unga ska i den mån det är möjligt koncentreras till enheter som är förtrogna med dessa undersökningar. I fråga om barn, om det gått under tre dygn från den antagna gärningen, ska undersökningen vid behov göras i jouren eller snarast möjligt, så att det blir möjligt att samla in till exempel sexualbrottsprov. Det gäller att observera att denna tid endast är approximativ och att undersökningarna i allmänhet ska göras i brådskande ordning.

Om det gått under två veckor från den antagna gärningen ska dokumenteringen av skadorna utföras snarast möjligt. Hos unga kan sexualbrottsprov inbegäras inom en vecka från det antagna sexualbrottet. Det gäller att observera att denna tid endast är approximativ och att undersökningarna i allmänhet ska göras i brådskande ordning.

Ju snabbare den somatiska undersökningen görs efter den misstänkta gärningen, desto sannolikare kan man konstatera eventuella skador eller andra fynd (t.ex. DNA) som stödjer den eventuella berättelsen. Om en skada eller ett oklart fynd konstateras i den akuta situationen, rekommenderas att en ny undersökning görs för en mer ingående bedömning av fyndet, till exempel för att konstatera hur skadan läks eller för att utesluta andra orsaker (t.ex. hudsjukdomar). Det kan vara möjligt att verifiera skadan till och med flera år senare, om den lämnat ett ärr, en gammal fraktur eller en bestående förändring i anatomiska strukturer, till exempel i könsorganen.

Det är viktigt att barnet förs till undersökningar även om det gått mer tid. Vid undersökningarna är det möjligt att utreda till och med flera år gamla skador, såsom konstateras ovan.

Det är viktigt att polisen beskriver den misstänkta brottshändelsen i begäran om handräckning i den mån det är möjligt, till exempel möjliga gärningssätt och gärningens tidpunkt, eftersom förhandsuppgifterna är till hjälp när den somatiska undersökningen görs. Dessutom lönar det sig att

be att även andra möjliga gärningssätt och observationer nämns i utlåtandet.

I vissa situationer går den som är berättigad att föra barnets talan inte med på att barnet förs till undersökningar. I dessa situationer kan man bedöma behovet att förordna en intressebevakare. Genomförandet av dessa undersökningar beskrivs mer ingående i avsnittet nedan.

4.2 Om ordnandet av undersökningar vid undersökningsenheter inom hälso- och sjukvården

Undersökning för utredning av misstänkt sexual- och misshandelsbrott mot barn och bedömning av skador regleras i lagen om ordnande av utredningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn (19.12.2008/1009, lagen om ordnande). Bestämmelserna slår fast hur undersökningar som görs inom hälso- och sjukvården på polisens, åklagarens eller domstolens begäran ordnas.

Lagen definierar hur misshandel och sexualbrott mot barn undersöks utifrån en begäran om handräckning från polisen. Om barnet utsatts för ett brott med någon annan brottsrubricering kan polisen begära handräckning i form av ett utlåtande som inhämtas för förundersökningen (FöUL 11:4). Sådana situationer är sällsynta eftersom det i allmänhet till exempel i anslutning till frihetsberövande också sker misshandelsbrott utan fysiskt våld (psykiskt våld), varvid lagen om ordnande kan användas som speciallagstiftning.

Rättspsykiatriska/rättspsykologiska enheter för barn och unga finns på Helsingfors, Åbo, Uleåborgs, Tammerfors och Kuopio universitetssjukhus områden. Dessa universitetssjukhus i enlighet med 24 § i lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989) ska sörja för de undersökningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn som avses här.

Den enhet som utför undersökningarna ska ha den personal som krävs för undersökningarna samt de lokaler och den utrustning som behövs. Den person som utför nämnda undersökningar ska ha den utbildning, yrkesskicklighet och erfarenhet som behövs för att uppdraget ska kunna utföras på ett adekvat sätt. De kostnader som undersökningarna orsakar för de ovan nämnda sjukvårdsdistrikten och som med avseende på en ändamålsenlig skötsel av verksamheten kan anses behövliga ersätts av statsmedel. Med stöd av lagen har regionförvaltningsverken ingått avtal om tillhandahållandet av service med respektive sjukvårdsdistrikt. När avtal ingås, ska polisen och åklagarna höras.

Undersökningar som utförs med stöd av lagen om ordnande och de utlåtanden som anknyter till undersökningarna utgör förundersökning som utförs utifrån polisens begäran om handräckning. Polisen i egenskap av förundersökningsmyndighet ansvarar för att undersökningarna är riktiga och lagliga. De handlingar som uppkommit under undersökningarna och som anskaffats med anledning av dem är förundersökningsmaterial vilkas sekretess bestäms i enlighet med bestämmelserna om förundersökningsmaterialets allmänna sekretess och utgående från uppgifterna i materialet i offentlighetslagen samt i enlighet med övriga sekretessbestämmelser som gäller sådant material.

Lagen om ordnande av utredningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn definierar hur en undersökning ska ordnas inom hälso- och sjukvården på begäran av polisen, åklagaren eller domstolen för att utreda misstanke om sexual- och misshandelsbrott mot barn och bedöma skador.

Denna lag tillämpas på barn som när undersökningen inleds är under 16 år eller, om det finns särskilda skäl med hänsyn till barnets hälsotillstånd och utveckling, under 18 år. En undersökning ska alltid inledas och utföras utan obefogat dröjsmål. Om det har blivit nödvändigt att avbryta eller skjuta upp barnets psykiatriska vård under tiden för undersökningen, ska undersökningen utföras utan avbrott, om inte något annat följer av särskilda skäl. Om det konstateras att barnets hälsa äventyras av att undersökningen inleds eller fortgår, ska undersökningen senareläggas eller avbrytas.

Undersökningar som utförs med stöd av lagen om ordnande och de utlåtanden som anknyter till undersökningarna utgör förundersökning som utförs utifrån polisens begäran om handräckning. Polisen i egenskap av förundersökningsmyndighet ansvarar för att undersökningarna är riktiga och lagliga. De handlingar som uppkommit under undersökningarna och som anskaffats med anledning av dem är förundersökningsmaterial vilkas sekretess bestäms i enlighet med bestämmelserna om förundersökningsmaterialets allmänna sekretess och utgående från uppgifterna i materialet i offentlighetslagen samt i enlighet med övriga sekretessbestämmelser som gäller sådant material.

Polisen har beslutsmakt gällande de handlingar som uppkommit till följd av en begäran om handräckning som polisen lämnat med stöd av lagen om ordnande samt gällande fastställandet av materialets partsoffentlighet. Därför har en annan myndighet, dvs. i detta fall sjukvårdsdistriktet eller någon annan instans, inte rätt att ge handlingarna för kännedom till barnets vårdnadshavare. På handlingarna ska tillämpas minst bestämmelserna om den allmänna sekretessen av förundersöknings- och åtalsprövningsmaterial (OffL 24.1 § 3 punkten). Därför ska polisen i sin begäran om handräckning instruera undersökningsenheten om att undersökningsenheten inte får ge uppgifter till barnets vårdnadshavare utan förundersökningsmyndighetens tillstånd. Syftet med denna instruktion är att förhindra att utredningen av brottet äventyras. När en sådan risk inte föreligger, överlåts materialet till vårdnadshavaren eller till en annan som är berättigad att föra barnets talan som en del av förundersökningsmaterialet. En part har rätt att få del av omständigheter som föranlett förundersökningen och kommit fram vid den, bl.a. om överlåtelsen av informationen inte äventyrar utredningen (FöUL 4:15).

Vid sidan av den allmänna tidsbundna sekretessen som nämns ovan kan materialet vara sekretessbelagt på någon annan grund. Det kan vara fråga om uppgifter som gäller barnets hälsa, uppgifter om känsliga omständigheter som kränker ett brottsoffer eller gäller privatlivet för en person som har samband med ett brottmål (OffL 24.1 § 25 eller 26 punkten) eller uppgifter om familjeliv, levnadssätt eller andra personliga omständigheter (OffL 24.1 § 32 punkten). Parter har rätt att få del av

sekretessbelagda uppgifter, när detta är möjligt utan att äventyra förundersökningen.

Med stöd av lagen om ordnande får den enhet som utfört undersökningen tillställa den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som ansvarar för barnets psykiska vård ett slutgiltigt utlåtande om barnets hälsotillstånd, om det är nödvändigt för ordnande av den vård som barnet behöver (4 § lagen om ordnande). I anslutning till samarbetet ska förundersökningsmyndigheten få underrättelse om att ett sådant behov föreligger och om innehållet av det utlåtande som tillställs verksamhetsenheten inom hälso- och sjukvården.

Den enhet som utför undersökningen ska underrätta den polis, åklagare eller domstol som begärt utlåtande om att undersökningen senareläggs eller avbryts samt om orsaken till detta. När en undersökning avbryts ska den enhet som utför undersökningen upprätta ett sammandrag över de delar av undersökningen som redan genomförts och den utredning som fåtts och bifoga det till underrättelsen.

Utan hinder av sekretessbestämmelserna har den enhet som utför undersökningen rätt att av polisen, åklagaren och domstolen få de handlingar som gäller fallet till den del som det är nödvändigt för undersökningen. De statliga och kommunala myndigheter och andra offentligrättsliga samfund, utbildningsanordnare, socialserviceproducenter, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården som innehar uppgifter och utredningar om barnet är skyldiga att på begäran av enheten avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för de undersökningar som avses i denna lag.

Den enhet som utfört undersökningen får utan hinder av sekretessbestämmelserna till den polis, den åklagare eller den domstol som begärt undersökningen lämna ut de uppgifter som samlats under undersökningens gång. Enheten får dessutom efter undersökningen utan hinder av sekretessbestämmelserna tillställa den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som ansvarar för barnets psykiska vård ett slutgiltigt utlåtande om barnets hälsotillstånd, om det är nödvändigt för ordnande av den vård som barnet behöver.

4.3 Seri-modellen (sexualbrott) i Helsingfors och användningen av den

I Helsingfors iakttas följande förfarande i anslutning till Seri-undersökningar med barn: I fråga om sexualbrott hänvisas alla målsägande som fyllt 16 år till Seri-stödcentret. Alternativt söker de sig på egen hand till centret. Målsägande under 16 år hänvisas eller söker sig på egen hand till Nya barnsjukhuset. Flickor, vilkas menstruation har börjat (flickor i s.k. menarke-ålder) undersöks vid barnsjukhuset på så sätt att Seri-centrets personal kommer dit för att utföra en gynekologisk undersökning med den unga och ta de prover som behövs. Barnet behöver således inte själv ta sig från ett sjukhus eller ställe till ett annat. Om det är möjligt, medverkar gynekologen redan vid den somatiska allmänna undersökningen. Pojkar under 16 år undersöks fortsättningsvis av en barnläkare vid barnsjukhuset. Dessutom är

det alltid möjligt att få konsultering om rättsmedicinsk provtagning från Seri-stödcentret, och denna möjlighet ska användas. Det är också viktigt att ta jämförande DNA-prov med sticka t.ex. av barnen.

4.4 Seri-modellen och utvecklingen av samarbetet vid polisen

Avsikten är att utvidga Seri-verksamheten, och polisinrättningarna ska aktivt vara med i denna verksamhet lokalt. Till denna helhet kopplas bland annat Barnahus-projektet, som har som mål att bidra till utvecklingen av samarbetet mellan olika myndigheter och andra aktörer i ärenden som gäller barn och unga.

Polisinrättningarna ska lokalt bedriva strukturellt samarbete med alla Seri-aktörer och säkerställa förfaranden som främjar och tryggar konsulteringen och undersökningen.

5 Användning av tvångsmedel för att säkerställa bevisning

Utgångspunkten är att åtgärder som tvångsmedelslagen tillåter är avsedda att användas för den rättsliga utredningen av ett misstänkt brott vid förundersökning [22] (principen om bundenhet till ändamålet). Av det som anförs ovan kan anses följa att förutsättningen för tillämpning av tvångsmedelslagen är minst att kriterierna för ”anledning att misstänka” blir uppfyllda. Om minst kriterierna för ”anledning att misstänka” inte blir uppfyllda, finns det i regel inte förutsättningar att tillämpa tvångsmedelslagen. [23]

Förtrogenhet med tvångsmedelslagen och användning av de möjligheter som lagen medför utgör en central del av utredningsledarens arbete vid krävande brottsutredning och tryggande av utredningen. Detta arbete kräver ett intensivt samarbete med åklagaren.

5.1 Aktiv användning av tvångsmedel för att trygga utredningen

Polisen ska alltid betrakta utredningen av brott mot barn med allvar. Att höra barnet personligen är en nödvändig del av utredningen av dessa brott, men utöver det ska ärendet också utredas med hjälp av tvångsmedel. Det är möjligt och nödvändigt att använda tvångsmedel i anslutning till brott mot barn på samma sätt som vid utredning av andra brott. Urvalet av tvångsmedel ska användas på ett ändamålsenligt sätt oavsett tid, plats och parter.

När tvångsmedel används, gäller det att också tänka på andra tvångsmedel än enbart på tvångsmedel som riktas mot personens (den misstänktas) frihet. Utöver dem ska ett tillräckligt antal genomsökningar göras för att trygga den föremålsmässiga eller tekniska utredningen. Dessutom är det nödvändigt att använda kvarstad för att säkerställa betalningen av framtida skadestånd.

---

[22] Esitutkinta ja pakkokeinot. Helminen - Fredman - Kanerva - Tolvanen -Viitanen 2012 sid. 2.
[23] Rikos ja rikosprosessi, Rantaeskola 2019, sid. 281.

Tvångsmedel och den bevisning som de ger är nödvändiga också vid bedömningen av hur tillförlitlig ett barns berättelse är. För att kunna bedöma tillförlitligheten behöver rättspsykiatriska enheten för barn och unga också få tillgång till annat förundersökningsmaterial med vilket barnets berättelse kan jämföras.

5.2 Den digitala världen

Barn och unga är i kontinuerligt ökande omfattning närvarande i de digitala och sociala medierna och på olika serviceplattformar för spel. Största delen av barnen i lågstadieåldern använder olika tjänster på internet till och med mycket självständigt. Samtidigt är de nåbara för okända vuxna via olika digitala tjänster. Detta medför stora utmaningar för polisens förebyggande verksamhet och förundersökning.

Personer som är sexuellt intresserade av barn kan använda sig av webbplatser och tjänster som är avsedda för barn som en plattform för att locka och sexuellt utnyttja barn. Föräldrar har ofta inte de kunskaper och färdigheter som behövs för att ge barnet handledning eller råd om hur de ska handla om de stöter på någonting konstigt eller på någonting som pekar på brott i den digitala världen. Polisen ska också kunna ge råd och handledning i ärenden som gäller internet och agerandet på nätet till barn, deras föräldrar och andra vuxna som arbetar med barn. Polisen ska också kunna utreda och undersöka gärningar som uppfyller brottsrekvisiten och som skett i denna miljö.

Vid Internetspaningen i Centralkriminalpolisens center för bekämpning av cyberbrott har grundats en grupp som bekämpar och utreder sexuellt utnyttjande av barn på internet. Gruppen har internationell verksamhet och har därför fått namnet Child Sexual Exploitation (CSE)-teamet. Teamet fungerar som Finlands kontaktpunkt i ärenden som gäller sexualbrott mot barn bland annat i Interpols och Europols bekämpning av sexualbrott mot barn. Centralkriminalpolisens CSE-team strävar efter att förmedla information och utveckla myndighetsutbildningen och verksamheten i Finland i detta område. Teamet tar centralt emot alla meddelanden och tips som olika aktörer skickar in om detta ämnesområde.

I olika tjänster i de sociala medierna finns en enorm mängd information som polisen kan använda för spaning och förundersökning. Det är också möjligt att få in en del information genom spaning i öppna källor (OSINT). Heltäckande användaruppgifter som gör det möjligt att avslöja identiteten kan erhållas av serviceleverantörer, som samlar in uppgifter för sina egna syften. Metoderna för erhållande av uppgifter från serviceleverantörer varierar beroende på det land där tjänsternas hemort eller servrar finns. Olika tjänster uppkommer på kort varsel, och deras verksamhetssätt kan variera och uppdateras mycket snabbt.

Uppgifter om användare av tjänster som finns i Finland erhålls med stöd av polisens rätt att få information, till exempel med hjälp av de färdiga SALPA-formulären. Av många utländska serviceleverantörer ska uppgifter däremot begäras med utländska begäran om rättshjälp eller med hjälp av särskilda centraliserade myndighetstjänster eller -portaler. I detta syfte har på Centralkriminalpolisens internationella linje grundats

Serviceleverantörsfunktionen SPOC (Single Point of Contact), som centralt förmedlar de finska myndigheternas begäran till utländska serviceleverantörer.

6 Om förhör

6.1 Allmänt

Med förhör avses i denna anvisning att polisen gör en upptagning av barnets berättelse. Med intervju avses att en sakkunnig gör en upptagning av barnets berättelse på utredningsledarens begäran. Även i detta fall är det fråga om förhör, men när förhöret utförs av en rättspsykiatrisk enhet för barn är ”intervju” det etablerade begreppet.

Innan ett barn förhörs ska det säkerställas vem som för barnets talan. Vid behov ska en intressebevakare förordnas och en stödperson och ett biträde anskaffas. En förälder som har rätt att föra barnets talan får ta barnet till förhöret endast om den misstänkta är en person som står utanför barnets närmaste krets.

Om den misstänkta är vårdnadshavaren eller en annan person som är medlem av barnets närmaste krets ska särskild uppmärksamhet fästas vid hur barnet ska tas till förhöret. Det är inte tillåtet att påverka barnets berättelse före förhöret. I dessa situationer tryggas utredningen bäst om den intressebevakare som förordnats barnet tar barnet till förhöret. En annan fungerande lösning är att intressebevakaren kommer med för att bevaka barnets intressen till förhöret, som görs på något annat ställe än på polisstationen (t.ex. på daghemmet, i skolan osv.). Intressebevakaren har förordnats för att övervaka barnets intressen på grund av en intressekonflikt mellan barnet och vårdnadshavarna.

6.2 Förhör vid brott mot barn

Förhör med ett barn görs av en utredare som är förtrogen med uppgiften. Med stöd av begäran om handräckning får intervjun med ett barn utföras av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som är förtrogen med uppgiften. I fråga om förhör med små barn eller med barn med starkt fördröjd utveckling eller barn med störningar i utvecklingen kan polisen vid behov överlägga med en sakkunnig och avtala om utförandet av intervjun på det ändamålsenligaste sättet. Förundersökningsmyndigheten ska dock alltid följa med hörandet av barnet i realtid.

Det är alltid utredningsledaren som fattar beslut om att lämna begäran om handräckning och om anlitande av en sakkunnig som förhörsledare. Förhör som görs med stöd av begäran om handräckning förutsätter inte vårdnadshavarens/intressebevakarens samtycke.

När ett barn hörs med stöd av begäran om handräckning vid en rättspsykiatrisk enhet intervjuar enheten ofta även föräldrarna för att få bakgrundsinformation. Utöver detta förhör polisen föräldrarna som en del av förundersökningen. Föräldrarna eller den andra av dem kan också vara misstänkta eller målsägande i ärendet. I förundersökningens inledande skede kan deras processuella ställning också vara oklar. I sådana fall ska

uppmärksamhet fästas särskild på de rättigheter som ankommer på den misstänkta, så att bevisningen inte äventyras till följd av att procedurrelaterade bestämmelser inte har iakttagits.

6.3 Om förhör med barn

Vålds- och sexualbrott mot barn utgör alltid krävande förundersökning, vilket innebär att utredningen bör utföras av ett arbetslag eller genom arbete i par. Undersökningsåtgärder som riktas mot barn ska i den omfattning det är möjligt ges till utredare som är särskilt förtrogna med denna uppgift. Trots denna skyldighet ska särskilt de första åtgärderna tryggas, och utredningsåtgärder som gäller andra än barn kan också utföras av andra polismän.

Förhören ska göras snarast möjligt efter att brottsmisstanke väckts. Förhörsledaren ska kunna kommunicera med barnet på ett sätt som stödjer erhållandet av en så täckande, tillförlitlig, detaljerad och exakt bild av händelserna eller det misstänkta brottet.

I förhörets början ska förhörsledaren genom samtal försöka skapa en bra kontakt med barnet, så att barnet känner sig tryggt i den nya situationen. Förhörsledaren kan prata med barnet om vanliga saker och samtidigt bekanta sig med barnet. Förhörsledaren ska berätta för barnet om förhörets regler, såsom om att barnet ska prata sanning, att barnet kan ställa frågor och avbryta och rätta förhörsledaren om förhörsledaren tolkar eller förstår barnet fel. Efter detta görs en övningsintervju med barnet. Vid övningsintervjun ombes barnet berätta någonting om en viss händelse, och då ställer förhörsledaren liknande frågor om händelsen som i det egentliga förhöret. Med hjälp av övningsintervjun lär sig barnet hur interaktionen är strukturerad under förhör och får öva sig att berätta innan det misstänkta brottet tas upp.

Förhörsledaren övergår till de misstänkta brottshändelserna stegvis och med frågeställningar som planerats på förhand. Förhöret och frågorna bör planeras i enlighet med den strukturerade intervjumodellen NICHD och Stakes handbok nr 55, där det också finns exempel på olika typer av frågor. Det tillförlitligaste förhörsresultatet uppnås när barnet berättar självständigt och förhörsledaren ställer öppna frågor och använder öppna uttryck som härletts från barnets berättelse. Frågor med flera svarsalternativ eller ledande frågor bör inte användas.

Förhörsmallen finns att få hos polisinrättningarnas utredningsledare och utredare av brott mot barn. I fortsättningen finns förhörsmallen och de nya intervjumallar som är under utveckling på polisens SINETTI-sidor och/eller bland polisens Kameleontti-formulär.

I vissa situationer kan det vara nödvändigt att förhörsledaren ger barnet information i form av en ledande fråga. Sådana situationer är till exempel förhör i vilka barnet inte alls vet vad det är fråga om och inte kan koppla samma förhörssituationen med de misstänkta brottshändelserna. Det kan också vara motiverat att ställa ledande frågor även när barnet alldeles uppenbart pratar osanning. Ledandet ska dock alltid vara övervägt på

förhand och dess effekter på innehållet av barnets berättelse ska bedömas omsorgsfullt.

Det är bra att göra upp en klar och tydlig förhörsplan om förhörets gång (förhörsstruktur eller intervjustruktur) med hjälp av vilken förhöret kan genomföras smidigare. Förhörsstrukturen är ett verktyg som är avsett som stöd för intervjuarens minne och den fogas inte till förundersökningsprotokollet.

Om barnet är skyggt och ängsligt kan det vara nödvändigt att använda den första förhörsgången som en introduktion där barnet och förhörsledaren lär känna varandra. Om barnet börjar berätta om brottshändelsen under introduktionsgången, spelas den in som förhör.

Det kan vara nödvändigt att göra förhöret med ett barn under flera dagar, särskilt om det finns mycket att berätta och många händelser, om det tar tid att skapa en kontakt, eller om barnet för att kunna koncentrera sig eller på grund av sitt psykiska mående alltemellanåt behöver vila ut från förhörssituationen. Pauser rekommenderas även i övrigt under förhöret eftersom inte bara barnet utan även förhörsledaren behöver pauser till exempel för att tänka på förhörets fortsättning och på kompletterande frågor.

Den lämpliga längden på ett förhör varierar från person till person, men polisen borde undvika att förhöra ett barn under 12 år längre än en timme i taget.

Vid behov gäller det att påminna barnet om vikten av att tala sanning under förhörets gång. Vid förundersökning har den sanningspliktiga målsägandens eller dennes lagliga företrädares berättelse ofta avgörande betydelse för utredningen av ärendet, eftersom målet i brottmål är att utreda brottsmisstankar med tanke på barnets bästa och det allmänna intresset.

6.4 Ändamålsenliga förhörslokaler

Hörandet av barnet bör göras i en lokal där det finns lämplig utrustning för upptagning av förhöret och möjlighet att observera förhöret i ett annat rum och som även i övrigt är lämpligt för arbete med ett barn. Det bör dock inte finnas leksaker eller annat som stimulerar barnets fantasi och väcker barnets intresse i förhörsrummet.

För att hörandet ska gå smidigt rekommenderas att upptagningsutrustning (inklusive kamera) är integrerad på så sätt att den inte är klart synlig. Då fäster barnet inte för mycket uppmärksamhet vid den. Förhörsledaren ska dock berätta för barnet om att förhöret spelas in och visa var kameran finns.

Utrustningen bör placeras på ett sådant sätt att både förhörsledaren och barnet sitter med ansiktet mot kameran på upptagningen. Dessutom bör uppmärksamhet fästas på att rummet har tillräcklig ljudisolering så att ljud utanför rummet inte stör upptagningen. Externa ljud som spelas in gör det svårare att följa med upptagningen senare bland annat i domstolen.

Det finns anledning att fästa uppmärksamhet på ljud- och bildupptagningens filformat och att säkerställa att förhöret sparas i ett sådant filformat som också kan öppnas i domstolen.

Vid förhör med barn iakttas samma krav på förfarandet oavsett om barnet är målsägande eller vittne. Hörandet av ett barn som är misstänkt för brottslig gärning spelas också in eftersom upptagningen kan behövas i brottmålet i ärenden som gäller andra brottsmisstänkta eller i ett separat civilmål.

När ändamålsenliga förhörslokaler och anordningar används och upphandlas är det bra att ta hänsyn till behoven hos alla lokala aktörer och att i den omfattning det är möjligt samarbeta i fråga om både lokalerna och utrustningen.

6.5 Personer som har rätt att närvara vid förhör med barn

När ett barn hörs ska i regel endast utredaren (eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården) och barnet vara närvarande i förhörsrummet. Enligt förundersökningslagen har vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare rätt att närvara vid förhöret om den som förhörs inte har fyllt 15 år. Barnet har också rätt till ett biträde, en stödperson och ett förhörsvittne. De övriga personerna som är närvarande vid förhör/intervju kan följa med förhöret/intervjun med barnet i det andra rummet med hjälp av en teknisk förbindelse.

I ett ärende som gäller ett barn ska barnets intressebevakare i enlighet med tandem-modellen vara en person som har en utbildning inom socialväsendet, om inte barnets vårdnadshavare har möjlighet att agera i barnets ärende på grund av intressekonflikt. Intressebevakaren tar barnet till hörandet enligt överenskommelse eller är närvarande då hörandet görs till exempel i skolan.

Om det finns behov av en tolk, ska tolkens ställning och deltagande ordnas så att utredningen inte blir äventyrad.

Om barnets vårdnadshavare är misstänkt för brott i det ärende som utreds, ska vårdnadshavaren inte tillåtas vara närvarande vid förhör med barnet. Det finns anledning att överväga att neka vårdnadshavaren möjlighet att vara närvarande vid förhör även när vårdnadshavaren inte är misstänkt eftersom vårdnadshavarens närvaro ofta har en inverkan på det som barnet berättar eller låter bli att berätta. Om ett barn har förordnats en ställföreträdare för intressebevakaren på grund av att en av föräldrarna är misstänkt för brott och den misstänkta har ett nära förhållande till den andra vårdnadshavaren, ska ingen av vårdnadshavarna tillåtas vara närvarande vid förhöret.

Det ska göras klart för en person som är närvarande vid förhöret att personen inte får ingripa i förhörets gång på något sätt.

Åklagaren ska reserveras möjlighet att vara närvarande vid förhör med ett barn. Åklagaren har alltid rätt att närvara.

De närvarande personerna i förhörsrummet ska vara synliga och de ska nämnas i ljud- och bildupptagningen. Personer som följer med förhöret i realtid på annat håll ska nämnas för den som förhörs. Deras namn och ställning ska nämnas i förhörets början så att de dokumenteras på ljud- och bildupptagningen och på det sätt som barnets utveckling förutsätter.

I vissa situationer kan det vara tillräckligt med att nämna personens förnamn. Detta är möjligt när man antar att barnet inte förstår vad de olika myndigheterna är. En tillräcklig underrättelse (och anteckning) till ett barn kan lyda till exempel enligt följande: ”I det andra rummet finns mina arbetskamrater Pekka, Marja och Sirpa. De följer med den här intervjun”. Utöver detta ska ”arbetskamraternas” ställning förklaras på någon nivå, om man kan anta att barnet förstår saken. Saken kan förklaras för barnet på så sätt att förhörsledaren berättar för barnet om personer som följer med förhöret på grund av deras arbete. Den förhörda (även ett barn) har rätt att få veta vem som följer med förhöret, såsom polis, åklagare osv. Saken ska bedömas i enlighet med barnets åldersnivå och utvecklingsnivå. I en annan situation kan ett tillräckligt omnämnande (och en tillräcklig anteckning) av de personer som följer med förhöret vara: ”I det andra rummet finns Pekka, som är polis, Marja, som är åklagare, och Sirpa, som är socialarbetare. De följer med den här intervjun”.

6.6 Upptagning av förhör med barn

Förhören spelas in på en ljud- och bildupptagning, då barnet är yngre än 15 år och avsikten är att använda förhöret i bevisningssyfte vid rättegång.

Förhören spelas in också när barnet fyllt 15 år och det är fråga om separat definierade situationer och avsikten är att använda förhöret i bevisningssyfte vid rättegång. Detta är möjligt när den förhörda är:

- målsägande i åldern 15–17 år som behöver särskilt skydd, speciellt under beaktande av barnets personliga omständigheter och brottets karaktär;
- målsägande i ett sexualbrott i åldern 15–17 år (SL 20 kap. 1, 2, 4, 5, 6, 7 eller 7 b §) som inte vill komma till rättegången för att bli hörd. [24]

Det är också möjligt att använda en upptagning som bevis när det sannolikt inte är möjligt att personligen höra den förhörda utan att vålla olägenhet för den förhörda på grund av störningar i personens psykiska förmåga. Utredningsledaren kan också fatta beslut om dokumentering av förhöret på annat sätt.

De upptagna förhören skrivs ned på papper ord för ord (transkribering). Olika instanser behöver transkriptionen när de förbereder sig för rättegången, och den behövs också vid domstolsförhandlingen för att precisera den omständighet som behandlas och dess placering i förhöret med barnet. Det gäller att observera att början av förhöret med barnet också ska transkriberas. Det är inte möjligt att utelämna detta. Transkriptionen behövs

[24] Det är möjligt att använda en upptagning i anslutning till dessa brott även då målsäganden fyllt 18 år, om hörande vid domstol skulle äventyra personens hälsa eller orsaka annan motsvarande betydande olägenhet.

för att bedöma barnets förmåga att sanningsenligt svara på de frågor som ställs barnet.

I fråga om tilläggsförhör med ett barn iakttas samma förfarande som vid tidigare förhör som gäller ärendet.

6.7 Principen om hörande av parter (kontradiktoriska principen)

Enligt förundersökningslagen ska den förhörda underrättas om hans eller hennes ställning vid förundersökningen och om hans eller hennes rättigheter. För den som är misstänkt för brott ska före förhöret specificeras vilken gärning han eller hon är misstänkt för.

Den misstänkta har rätt till skydd mot självkriminering. Den som är misstänkt för brott har rätt att låta bli att medverka till utredningen av brottet. Denna princip är ett av de grundläggande villkoren för en rättvis rättegång i artikel 6 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Rätten att låta bli att medverka till utredningen av sitt eget brott har också upptagits i förundersökningslagen (4 kap. 3 §), och den för brott misstänkta ska också underrättas om denna rätt före förhörets början. Den brottsmisstänkta ska också underrättas om rätten att anlita biträde. När det är fråga om en förundersökningsåtgärd ska underrättelse om dessa rättigheter också ges när ett barn förhörs vid en rättspsykiatrisk enhet för barn och unga. Underrättelsen ges på det sätt som barnets ålder och utvecklingsnivå förutsätter.

Ibland är det nödvändigt att sköta samtal med eller hörande av brottsmisstänkta om situationer som anknyter till förhör med ett barn vid en rättspsykiatrisk enhet. Polisen och den rättspsykiatriska enheten ska dock bedöma detta behov tillsammans. Polisen lämnar begäran om handräckning för intervju med barnet, men polisen förhör själv den brottsmisstänkta.

Man får under inga omständigheter samtala med eller höra den brottsmisstänkta vid den rättspsykiatriska enheten innan polisen hört den för brott misstänkta vårdnadshavaren. Det är fråga om att rätten till skydd mot självkriminering kan leda till att den som är misstänkt för brott inte längre är villig att prata om samma saker i polisens förhör som vid intervjun i den rättspsykiatriska enheten.

I anslutning till begäran om handräckning som gäller hörande av ett barn ska polisen också diskutera om det finns behov att höra den brottsmisstänkta vårdnadshavaren vid den rättspsykiatriska enheten. Om ett sådant behov finns, ska polisen först höra den som är misstänkt för brott eller att utreda de omständigheter som den rättspsykiatriska enheten behöver på annat sätt.

Situationen kan vara särskilt komplicerad särskilt om den brottsmisstänkta inte alls har underrättats om skyddet mot självkriminering, men någon har på något sätt pratat med personen i anslutning till förhöret med barnet eller före det. De utsagor som getts har dock på något sätt kunnat påverka de frågor som ställs till barnet och planeringen av hörandet även i övrigt, och därigenom det utlåtande och de slutsatser som enheten avger. En sådan

situation som beskrivs ovan kan ge anledning till ett påstående som gäller förbud till utnyttjande i straffprocessen. I värsta fall blir det omöjligt att använda barnets rättspsykiatriska undersökning.

För att undvika detta förhör polisen först de övriga personerna som ska höras i ärendet och som är nödvändiga att höras, varvid de också får underrättelse om sina rättigheter och skyldigheter på ett adekvat sätt. Efter detta kan den rättspsykiatriska enheten intervjua föräldrarna. Med denna ordningsföljd för hörandet kan man säkerställa att den för brott misstänkta har en faktisk möjlighet att besluta vilka uppgifter han överlåter vid intervjun och om personen eventuellt avstår från sitt skydd mot självkriminering och i vilken omfattning personen gör det. Polisen har också anledning att redan i förhörsskedet berätta för föräldrarna om förfarandena vid den rättspsykiatriska enheten och om att föräldrarna ofta intervjuas för planeringen av hörandet av barnet.

Det är viktigt att ordningsföljden för hörandet säkerställs genast vid det första myndighetsmötet i utredningens planeringsskede. En vårdnadshavare som är misstänkt för brott, en vårdnadshavare som inte är misstänkt och en separat intressebevakare som förordnats i stället för föräldrarna kallas inte till detta myndighetsmöte.

En part har rätt att få del av omständigheter som kommit fram vid förundersökningen så snart detta är möjligt utan att utredningen av brottet äventyras. Barnets förhör bör presentera för den brottsmisstänkta snarast möjligt efter förhöret med barnet. Den brottsmisstänkta har rätt att ställa frågor till barnet (möjlighet till motförhör), varvid barnet ska förhöras på nytt.

Att göra ett nytt förhör med barnet efter att en lång tid gått från det ursprungliga förhöret minskar berättelsens pålitlighet och kan vålla barnet ytterligare lidande. Därför vore det nödvändigt att ge möjlighet till motförhör så snart efter förhöret med barnet som möjligt. Då sker det eventuella motförhöret inte särskilt länge efter det första förhöret. Den brottsmisstänkta bör inte tillåtas följa med förhöret med barnet i realtid åtminstone i utredningens inledande skede. Den brottsmisstänktas närvaro kan påverka innehållet av barnets berättelse eller barnets villighet att prata vid förhöret överlag.

Att göra ett nytt förhör med barnet strax efter det första förhöret förbättrar möjligheterna att få nödvändiga upplysningar av barnet så att det är möjligt att utreda motförhörsfrågorna och alternativa hypoteser. När motförhörets tidpunkt fastställs får man inte enbart lägga vikt på hur den brottsmisstänkta bedömer sitt behov att få del av förundersökningsmaterial. När det nya förhörets tidpunkt övervägs är det inte nödvändigt att flytta förhörets tidpunkt på det sätt som den brottsmisstänkta förutsätter fram till dess att den brottsmisstänkta fått del av alla omständigheter som kommit fram vid förundersökningen. Vid behov kan utredningsledaren fatta förundersökningsbeslut om att det nya förhöret med barnet görs i strid med den brottsmisstänktas uppfattning. I denna situation är det viktigt att gå igenom de omständigheter som barnet redan berättat om och att bedöma deras tillförlitlighet. Möjligheten till motförhör förutsätter att den brottsmisstänkta får del av förhöret med barnet. I förfarandet för avslutande

utsaga i enlighet med förundersökningslagen tas däremot ställning till hela materialet.

Den brottsmisstänkta ska alltid reserveras möjlighet att ta del av förhörsmaterialet i polisens lokaler. Den brottsmisstänkta får en skriftlig pappersversion av upptagningen. Utöver detta har den brottsmisstänkta rätt att titta på ljud- och bildupptagningen i polisens lokaler och att formulera frågor till barnet, om hen vill.

I förhöret med den brottsmisstänkta ska göras en anteckning om möjligheten att ställa frågor, och personens ställningstagande ska antecknas i förhörsprotokollet. Den brottsmisstänkta ska vid förhöret underrättas om vad avståendet från möjligheten till motförhör innebär, dvs. att om den brottsmisstänkta avstår från denna möjlighet har hen inte rätt att ställa frågor till barnet i straffprocessens senare skeden.

Den brottsmisstänkta ska i regel skriftligen formulera de frågor som hen önskar att ställs det barn som ska höras. Polisen får vid behov redigera frågorna på så sätt att de är lämpliga att framföras för barnet. Vulgära frågor och grovheter eller frågor som inte är relevanta i ärendet ska inte ställas barnet. Frågorna får inte vara ledande, utan de kan redigeras på så sätt att barnet kan besvara dem genom att berätta så självständigt som möjligt. Frågor vid motförhör omfattas av samma riksomfattande anvisningar som förhör med barn överlag. Vid behov kan polisen anlita en expert vid redigeringen av frågorna. Både den ursprungliga och den redigerade förteckningen över frågor sparas för eventuell rättslig bedömning av förhöret.

Målsäganden ska reserveras möjlighet att komplettera sin förhörsberättelse.

7 Om förundersökningsmaterialet

7.1 Avslutande utsaga

Parter har rätt att lämna en avslutande utsaga. Om parterna begär att få lämna en avslutande utsaga ska denna begäran i allmänhet bifallas. Förfarandet med avslutande utsaga klargör i allmänhet behandlingen av oomtvistade och omtvistade frågor vid rättegång.

7.2 Sakkunnigutlåtande om förhör med ett barn

För att bedöma ett barns förhörsberättelse kan man begära att yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården avger sakkunnigutlåtanden då ett sådant utlåtande kan anses ha betydelse vid förundersökningen, åtalsprövningen och domstolsförhandlingen i ärendet. I dessa situationer är det till exempel fråga om utlåtanden som gäller rättspsykologiska/rättspsykiatriska enheters underökningar, bedömning av tillförlitligheten av barnets berättelse eller bedömning av tillförlitligheten av ett förhör som polisen gjort.

Det är utredningsledaren eller åklagaren som fattar beslut om begäran att få ett sakkunnigutlåtande. För att utreda behovet av ett sakkunnigutlåtande

borde utredningsledaren samtala med den åklagare som utför åtalsprövning i ärendet.

7.3 Ett sakkunnigutlåtande om brottsrekvisitsfaktorn (StraffL 20:6) ”är ägnad att skada barnets utveckling”

Vid sexualbrott mot barn, såsom vid sexuellt utnyttjande av barn (StraffL 20:6), är en faktor i brottsrekvisiten att gärningen är av en karaktär som är ägnad att skada barnets utveckling. För att påvisa denna brottsrekvisitsfaktor är det i allmänhet nödvändigt att inhämta ett sakkunnigutlåtande om gärningens karaktär och om dess effekter på barnets utveckling. Utöver det att brottsrekvisiten uppfylls ska mängden och innehållet av den skada som barnet vållas bevisas i ärendet. Det är nödvändigt att bedöma dessa frågor i förundersökningssamarbetet. Utöver denna utredning som gäller brottsrekvisiten utreds vid förundersökningen personskadorna, lidandets mängd och andra dylika skador, såsom konstateras nedan i fråga om skadestånd. Det kan också vara nödvändigt att inhämta ett sakkunnigutlåtande för att utreda skadeståndsbeloppen.

En rättspsykiatrisk undersökningsenhet för barn och unga kan anlitas för ett utlåtande av psykisk skada. Det lönar sig att ansluta denna begäran till samma begäran om handräckning vid förhör med barnet. Om en begäran om handräckning gällande barnet inte lämnats till en rättspsykiatrisk undersökningsenhet eller om barnet redan har en vårdkontakt av något slag (till exempel barnpsykiatri, ungdomspsykiatri) kan utlåtande också begäras av denna vårdande instans. Begäran om bedömning av denna skada ingår i de uppgifter som ska utföras vid förundersökningen på samma sätt som utredningen av den skada som brottet orsakat.

7.4 Sakkunnigutlåtande om de följder som orsakats ett barn

Ett barn kan orsakas följder av många olika slag till följd av ett brott. Vid förundersökningen ska också frågor som gäller skadeersättningar, grunderna till skadeersättningar och skadeersättningarnas belopp utredas. Ett barn har rätt att få gottgörelse för person- och föremålsskador och under vissa förutsättningar för lidande på det sätt som föreskrivs i skadeersättningslagen (412/1974). I denna anvisning behandlas endast de mest typiska ersättningsslagen som kan bli aktuella i anslutning till brott mot barn. Utöver de skadestånd som nämns omfattar rätten till skadestånd ersättning för inkomstförlust och till följd av dödsfall (SkadestL 5:3, 5:4 och 5:4b) och ersättning för lidande (SkadestL 5:4a).

Den som tillfogats en personskada har rätt till ersättning för (SkadestL 5:2);
1. nödvändiga sjukvårdskostnader och andra nödvändiga utgifter;
2. inkomstförlust;
3. sveda och värk och andra tillfälliga men;
4. bestående men.

Ersättningen för sveda och värk och andra tillfälliga men bestäms med beaktande särskilt av personskadans art och svårighetsgrad, den behandling skadan kräver och behandlingstiden samt menets varaktighet. I fråga om beloppen av dessa ersättningar är det ändamålsenligt att handleda

målsäganden eller dennes företrädare att iaktta rekommendationerna av delegationen för personskadeärenden. [25]

Ersättningen för bestående men bestäms med beaktande av personskadans art och svårighetsgrad samt den skadelidandes ålder. En särskild försämring av den skadelidandes livskvalitet till följd av personskadan kan dessutom beaktas som en faktor som höjer ersättningen.

Utöver det som nämns ovan har den som tillfogats en personskada rätt att få ersättning för andra åtgärder som skadan ger anledning till, om de är ägnade att främja tillfrisknandet hos eller rehabiliteringen av den som tillfogats en personskada (SkadestL 5:2d). Ersättning betalas högst tills hälsotillståndet hos den som tillfogats personskadan har stabiliserats efter skadefallet.

Rätt till ersättning för *lidande som orsakats av en kränkning* har (SkadestL 5:6):

1. den vars frihet, frid, heder eller privatliv har kränkts genom en straffbar handling;
2. den som diskriminerats genom en straffbar handling;
3. den vars personliga integritet har blivit allvarligt kränkt uppsåtligen eller av grov oaktsamhet;
4. den vars människovärde har blivit allvarligt kränkt uppsåtligen eller av grov oaktsamhet på ett sätt som kan jämföras med en kränkning enligt 1–3 punkten.

Ersättningen bestäms på grundval av det lidande som kränkningen är ägnad att orsaka med beaktande särskilt av kränkningens art, den kränktes ställning, förhållandet mellan den som gjort sig skyldig till kränkningen och den kränkte samt kränkningens offentlighet. Med uttrycket allvarlig kränkning av personlig integritet understryks behovet att utvidga området för lidandets ersättningsbarhet utan att nämna brottsrubriceringarna för trakasserier eller mobbning. Allvarlig kränkning av människovärdet tillämpas om de övriga punkterna i bestämmelsen inte är lämpliga. [26]

Föräldrar, barn och make till den som tillfogats en personskada samt andra med dem jämförbara personer som står den skadelidande särskilt nära har, om det finns synnerliga skäl till det, rätt till skälig ersättning för nödvändiga kostnader och inkomstförlust som vården av den skadelidande orsakar dem (SkadestL 5:2d).

Enligt skadeståndslagen är psykiskt men (och fysiskt men) en personskada. För att konstatera ett tillfälligt men behövs alltid ett läkarutlåtande, vilket innebär att det ska vara möjligt att medicinskt konstatera menet. Det kan till exempel vara fråga om en tillfällig psykiatrisk sjukdom, såsom en traumabaserad stresstörning, som orsakats av brottet. Därför är det i allmänhet nödvändigt att inhämta ett läkarutlåtande om både

[25] Rekommendationer av delegationen för personskadeärenden finns på webbsidan: https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/10259013/HEVA_suosituksia_SWE_4.painos.pdf/a81d39ce-eeda-4f02-b0ce-0b117b2edd0a/HEVA_suosituksia_SWE_4.painos.pdf
[26] RP 167/2003 rd, sid. 23, 57– 58.

psykiska och fysiska men. Det är också nödvändigt att fotografera olika fysiska skador och att foga denna bevisning till förundersökningsprotokollet.

7.5 Avslutande av förundersökning

På avslutning av förundersökning av brott mot barn tillämpas den lagstiftning och de anvisningar som meddelats om avslutande av förundersökning. Vid utredningen av brott mot barn ska man dock säkerställa att de frågor som gäller förandet av barnets talan ombesörjts innan ärendet avslutas. Dessutom ska det avgörande som lett till att ärendet avslutas motiveras väl, på samma sätt som andra avgöranden. Barnets sårbara ställning förutsätter särskild omsorg då motiveringarna uppgörs.

Av förundersökningsbeslutet om avslutande av förundersökningen ska motiveringarna till beslutet framgå, bl.a. att både de omständigheter och bevis som talar mot den som är misstänkt för brott och de som talar för honom eller henne har prövats (FöUL 11:1). Motivering av beslutet på ett tillräckligt sätt förutsätter också att förundersökningen görs i enlighet med dessa principer (FöUL 4:1).

7.6 Förundersökningsmaterialets sekretess

Enligt 24 § 3 punkten i offentlighetslagen (621/1999) är anmälan om brott till polisen och handlingar som har mottagits eller uppgjorts för förundersökning sekretessbelagda handlingar om det inte är uppenbart att utlämnandet av uppgifter ur en sådan handling inte äventyrar brottsutredningen eller undersökningens syfte eller utan vägande skäl vållar den som har del i saken skada eller lidande.

En upptagning av ett förhör med ett barn vid förundersökningen ska bifogas som bilaga till förhörsprotokollet om förhöret/intervjun inte transkriberats till text. Om förhöret/intervjun har transkriberats, räcker det med att transkriptionen av berättelsen fogas som bilaga till protokollet. Uppgifter i en ljud- och bildupptagning får lämnas ut bara genom att upptagningen överlåts för att läggas fram hos förundersökningsmyndigheten, om det med beaktande av innehållet i upptagningen finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks (FöUL 9:7.2). Upptagningar och transkriptioner som tagits fram vid förundersökning tillställs alltid åklagaren.

Polisöverdirektör Seppo Kolehmainen

Polisinspektör Pekka Heikkinen

Handlingen har undertecknats elektroniskt i dokumenthanterinssystemet. Polisen den 23.12.2019 kl. 09:39. Registratorskontoret kan verifiera underteckningen.

DISTRIBUTION	Polisstyrelsens enheter Polisinrättningarna Centralkriminalpolisen Polisyrkeshögskolan
FÖR KÄNNEDOM	Inrikesministeriets polisavdelning Skyddspolisen Ålands polismyndighet Sinettis anvisningsbibliotek/Stabsenheten Social- och hälsovårdsministeriet Justitieministeriet Undervisnings- och kulturministeriet Institutet för hälsa och välfärd Kommunförbundet Brottsofferjouren

POLISSTYRELSEN
Stinsgatan 14, PB 22, 00521 HELSINGFORS
kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi
Tel. +358 295 480 181, Fax +358 295 411 780